

Beleidsmonitor Belvedere 2003

Beleidsevaluatie:
BIJLAGENRAPPORT

Projectbureau Belvedere

17 november 2003

Eindrapport

9M9577.A0

A COMPANY OF

ROYAL HASKONING

HASKONING NEDERLAND BV
RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Barbarossastraat 35
Postbus 151
6500 AD Nijmegen
+31 (0)24 328 42 84 Telefoon
Fax
info@nijmegen.royalhaskoning.com E-mail
www.royalhaskoning.com Internet
Arnhem 09122561 KvK

Documenttitel Beleidsmonitor Belvedere 2003
Beleidsmonitor Belvedere 2003, BIJLAGENRAPPORT
Verkorte documenttitel Beleidsmonitor Belvedere 2003,
beleidsevaluatie
Status Eindrapport
Datum 17 november 2003
Projectnaam Beleidsmonitor Belvedere 2003,
beleidsevaluatie
Projectnummer 9M9577.A0
Opdrachtgever Projectbureau Belvedere
Referentie 9M9577.A0/R003/BGRO/PAL/Nijm

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1 TOELICHTING	1
1.1 Relatie met het hoofdrapport	1
1.2 Evaluatievragen, doelstellingen en actiepunten: een schakelschema	1
2 OVER DE BEKENDHEID VAN BELVEDERE	1
3 OVER DE DOORWERKING VAN BELVEDERE	2
3.1 Nationaal	2
3.1.1 Relevante actiepunten	2
3.1.2 Kenschets van de strategische nota's	2
3.1.3 Uitwerking specifieke actiepunten	13
3.2 Provinciaal	14
3.2.1 Relevante actiepunten	14
3.2.2 Provinciale kenschetsen	14
3.2.3 Uitwerking specifieke actiepunten	34
3.3 Lokaal	35
3.3.1 Relevante actiepunten	35
3.3.2 Resultaten van de enquête	35
4 OVER DE UITVOERING VAN BELVEDERE	39
4.1 Uitvoering op nationaal niveau	39
4.1.1 Relevante actiepunten	39
4.2 Uitvoering op provinciaal niveau	39
4.2.1 Relevante actiepunten	39
4.2.2 Kenschets provincies	39
4.2.3 Uitwerking specifieke actiepunten	56
4.3 Uitvoering op lokaal niveau	57
4.3.1 Relevante actiepunten	57
4.3.2 Resultaten van de enquête: gemeenten	57
4.3.3 Resultaat van de enquête: waterschappen	59
4.4 Uitvoering van de subsidieregeling	61
4.4.1 Relevante actiepunten	61
4.4.2 Uitwerking specifieke actiepunten	61
4.5 Nieuwe Hollandse Waterlinie en Limes	62
4.5.1 Relevante actiepunten	62
4.5.2 Nieuwe Hollandse Waterlinie	62
4.5.3 Limes	65
4.6 Ontwikkeling van kennis, methodieken en netwerkvorming	66
4.6.1 Relevante actiepunten subdoelstelling 4	66
4.6.2 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 4	66
4.6.3 Relevante actiepunten subdoelstelling 5	68
4.6.4 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 5	68
4.6.5 Relevante actiepunten subdoelstelling 6	71
4.6.6 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 6	71

1 TOELICHTING

1.1 Relatie met het hoofdrapport

Dit is het bijlagenrapport, horend bij het hoofdrapport Beleidsmonitor Belvedere-2003, beleidsevaluatie. In dit bijlagenrapport zijn de resultaten uit hoofdstuk 2 van het hoofdrapport uitgediept aan de hand van de drie hoofdvragen van de Beleidsmonitor:

- bekendheid van Belvedere;
- de doorwerking van het Belvedere-beleid;
- de uitvoering van Belvedere.

De verdieping is verschillend van aard. Zo zijn bijvoorbeeld karakteristieken van de belangrijke landelijke nota's opgenomen, kenschetsen van het provinciaal cultuurhistorisch beleid, een uitwerking van de gemeentelijke enquête en een nadere toelichting op een aantal specifieke Belvedere-actiepunten.

1.2 Evaluatievragen, doelstellingen en actiepunten: een schakelschema

Zowel hoofd- als bijlagenrapport volgen de hoofdvragen van de beleidsmonitor: bekendheid, doorwerking en uitvoering. Deze vragen hebben nadrukkelijk een relatie met de subdoelstellingen en activiteiten die in de Nota Belvedere zijn geformuleerd. De relatie tussen vragen, subdoelstellingen (zie onder) en actiepunten (zie bijlage) zijn in het schema op de volgende pagina aangegeven.

Subdoelstellingen Nota Belvedere:

1. Het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke als landelijke gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen.
2. Het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor bepalende kwaliteiten van de cultureel meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenoemde Belvedere-gebieden.
3. Het scheppen van voorwaarden ten behoeve van initiatieven van derden gericht op thematische versterking van de cultuurhistorie.
4. Het verspreiden en toegankelijk maken van de kennis over cultuurhistorie, alsmede het stimuleren van de kansen van cultuurhistorie als inspiratiebron voor de ruimtelijke inrichting en het ontwerp.
5. Het bevorderen van de samenwerking tussen burgers, organisaties en overheden.
6. Het verbeteren van de gebruiksmogelijkheden van het bestaande instrumentarium.

	Bekendheid		Doorwerking			Uitvoering				
	merk	gedachtegoed	nationaal	provinciaal	lokaal	nationaal	provinciaal	lokaal	subsidie-regeling	kennis, metho- dieken en net- werkvorming
S1			. A24 . A47/48 . A49 . A2/29/30/ 31/46 . A4	. A4	. A2/29/30/ 31/46 . A1					
S2			. A14 . A17 . A18/19	. A14 . A3a/12/1 3/22 . A9 . A15 . A16	. A3b	. A27	. A27 . A20 . A21/25	. A27		
S3						. A23			. A32/41	
S4			. A37	. A37						. A34 . A35/36 . A38 . A40 . A42
S5										. A39 . A43 . A44 . A45 . A50
S6			. A5 . A6 . A10 . A11/26/2 8/51							. A7/33 . A8

2 OVER DE BEKENDHEID VAN BELVEDERE

Relevante actiepunten

Het bevorderen van de bekendheid van Belvedere, zowel in termen van 'Belvedere als merk' als het Belvedere-gedachtegoed, is niet specifiek vervat in een aantal specifieke Belvedere-actiepunten. In feite is het bevorderen van de bekendheid steeds doel van alle Belvedere-activiteiten. Soms direct, zoals bijvoorbeeld de cursus 'Belvedere op de werkvloer', soms meer als afgeleide, zoals bijvoorbeeld de Belvedere-subsidieregeling of de doorwerking van Belvedere in het departementaal of provinciaal beleid.

Nationaal

Geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.

Provinciaal

Geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.

Lokaal: resultaten van de enquête

Om een beeld te krijgen van de bekendheid, doorwerking en uitvoering van Belvedere in gemeenten is een telefonische enquête afgenomen onder 25 gemeenten. Daarbij is gezocht naar een evenwichtige responsgroep, zowel naar grootte (klein, middel, groot) als naar Belvedere-betrokkenheid (Belvedere-subsidie toegekend, afgewezen, dan wel nooit aangevraagd).

De resultaten staan verspreid over de hoofdstukken bekendheid (2), doorwerking (3) en uitvoering (4) van dit bijlagenrapport. In deze paragraaf staan de relevante zaken met betrekking tot de bekendheid van Belvedere.

De Nota Belvedere

16 ambtenaren zeggen de nota een beetje te kennen, 7 goed. Er is geen duidelijk verschil tussen wel of niet in Belvedere-gebieden gelegen gemeenten (of Belvedere-steden), of al dan niet toegekende subsidies. Slechts 2 ambtenaren kennen de nota niet.

Belvedere wordt vooral gekend van de nota en de subsidieregeling (respectievelijk 17 en 11 maal genoemd). Het provinciaal beleid werd 5 maal genoemd. Alhoewel de lijst met mogelijkheden redelijk lang was, werd er ook redelijk wat aan toegevoegd:

folder bij verschijnen nota	1
nieuwsbrieven / mailings	2
via ministerie OC&W	1
cursus(dag), symposium	5
kleurrijke boekjes	3
via rijksdienst	2
provinciaal overleg / regiobijeenkomsten	2
website	1

Het Belvedere-gedachtegoed

21 van de 25 gemeenten zegt het Belvedere-gedachtegoed 'behoud door ontwikkeling' te kennen. Bij 3 van de 21 wordt echter een minder duidelijke of onjuiste uitleg gegeven, waardoor het aantal eigenlijk op 18 komt.

3 OVER DE DOORWERKING VAN BELVEDERE

3.1 Nationaal

3.1.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
24	Doorwerking Belvedere in aanverwant ruimtelijk beleid en aanverwante ruimtelijke concepten
47	Cultuurhistorische component nadrukkelijker betrekken in nieuw beleid voor natuur en landschap
48	Cultuurhistorische component nadrukkelijker betrekken bij nieuw beleid landelijk gebied
49	Cultuurhistorisch beleid nadrukkelijker betrekken bij uitvoering waterbeleid en infrabeleid
2	Cultuurhistorie in programma ISV
29	Vraag aan gemeenten om in ISV-plannen expliciet omgang met historische structuren weer te geven
30	Vraag aan gemeenten om historische analyse als onderbouwing ISV-plannen te maken
31	Rijk toetst plannen ISV op prestatieveld cultuurhistorie
46	Betrekken monumentenzorg bij stedelijke vernieuwing
4	Versterkte doorwerking Belvedere in RPC

Zie voor bovenstaande actiepunten de kenschets van de strategische nota's in paragraaf 3.1.2. Deze paragraaf kan beschouwd worden als een **'integrale' toelichting op bovenstaande actiepunten.**

actiepunten	
14	Toetsing Belvedere-gebiedenbeleid door rijk (in RPC en PPC's, zie ook A4)
17	Bezien aanvullende PKB-bescherming voor Belvedere-gebieden
18	Voordragen Belvedere-gebieden voor de Werelderfgoedlijst
19	Herziening voorlopige erfgoedlijst o.b.v. Belvedere-gebieden
27	Aanwijzing van archeologische en bouwkundige monumenten en -gezichten met voorrang in Belvedere-gebieden

Zie hiervoor de uitwerking van specifieke actiepunten in paragraaf 3.1.3.

3.1.2 Kenschets van de strategische nota's

In deze paragraaf worden de belangrijke strategische nota's van de betrokken departementen (OC&W, VROM, LNV, V&W) gekenschetst. Deze kenschets dient ter ondersteuning van paragraaf 2.3 van het hoofdrapport, en is gebaseerd op een analyse van de leidende departementale nota's en interviews met VROM, OC&W, LNV, V&W, ROB en RDMZ. De kenschets streeft geen volledigheid na, wel een illustratie van de doorwerking van Belvedere in de diverse nota's.

VROM (A24, A2/29/30/31/46, A4)

Vijfde Nota / Nota ruimte

De Vijfde Nota, deel 1, kent een aantal relevante aanknopingspunten voor cultuurhistorie in zijn algemeenheid en Belvedere in het bijzonder. Dat begint met het hoofddoel om goed om te gaan met het beperkte oppervlak in ons land.

"... doelmatig met ruimte om te gaan en alle ruimtevragende functies zodanig te accommoderen dat er sprake is van ruimtelijke diversiteit, economische en maatschappelijke functionaliteit, culturele diversiteit, sociale rechtvaardigheid, duurzaamheid, aantrekkelijkheid en menselijke maat."

De lagenbenadering is het uitgangspunt van dit beleid en daaruit blijkt al de impliciete aanwezigheid van cultuurhistorie. Naast 'ondergrond' en 'netwerken' is 'occupatie' onderscheiden als laag. Aangezien deze is omschreven als de ruimtegebruikpatronen die voortkomen uit gebruik van ondergrond en netwerken, zullen cultuurhistorische waarden in belangrijke mate meewegen bij de uitwerking van het ruimtelijk beleid.

De aandacht voor cultuurhistorie komt het best naar voren in onderstaand citaat:

"Het rijk heeft de verantwoordelijkheid om gebieden, plekken en complexen met een internationale unieke betekenis in stand te houden en te versterken. Dat betreft de ruimtelijke karakteristiek van stad en land die uniek is in de Europese context en een waarde op zich vertegenwoordigt, zoals bijzondere landschappen en natuurgebieden, maar ook bijzondere, historische steden, dorpen en gebouwen en het cultuurhistorisch erfgoed in algemene zin."

Voor de Nationale Landschappen stelt het rijk:

"Het rijk ontwikkelt en verbetert de landschappelijke en recreatieve kwaliteiten van deze gebieden en beschermt de algehele landschappelijke en cultuurhistorische karakteristiek en identiteit."

Een selectie van Belvederegebieden (die waarvoor in de Nota Belvedere continuering of introductie van PKB-bescherming is voorgesteld en waarbinnen specifieke elementen of kenmerken in aanmerking komen voor een groene contour) is samen met de UNESCO-werelderfgoederen leidend voor de bepaling van de cultuurhistorische waarden in ons land.

Het voornemen was om het beleid verder uit te werken in drie andere stukken:

- deel III van de PKB Vijfde Nota, die niet is vastgesteld en nu zal verschijnen als Nota Ruimte;
- Uitvoeringsprogramma Vijfde Nota;
- deel III van het Tweede Structuurschema Groene Ruimte (SGR2), die ook niet is vastgesteld, en wordt geïntegreerd in de Nota Ruimte2.

Uitvoeringsprogramma Vijfde Nota

Het Uitvoeringsprogramma Vijfde Nota schenkt aandacht aan cultuurhistorie op verschillende plekken: in Nationaal ruimtelijke programma's, Regioconvenanten en uitvoeringsacties. Een selectie van Belvederegebieden is in combinatie met UNESCO-Werelderfgoederen leidend voor de gebieden die VROM wil gaan voorzien van extra cultuurhistorische bescherming. In Nationale en provinciale landschappen zou die extra

aandacht moeten krijgen. Het project Nieuwe Hollandse Waterlinie is overgenomen uit de Nota Belvedere en aangemerkt als Nationaal ruimtelijk programma.

Stellingnamebrief

De Stellingnamebrief uit 2003 geeft blijk van een koerswijziging. Volgens de Vijfde Nota kunnen de Belvedere-gebieden een rol spelen bij het vaststellen van de zoekgebieden voor groene contouren. Binnen deze Belvedere-gebieden zouden de kenmerkende delen met een groene contour kunnen worden afgeschermd. Het stelsel van rode en groene contouren wordt gepresenteerd als het instrument om stad en land hun identiteit te laten behouden. De nieuwe koers neemt afstand daarvan en gunt meer ruimte aan verstedelijking van het platteland. Contouren worden in minder gevallen van een gemeente verwacht. Daarnaast worden de te kiezen Landschappen uit de Vijfde Nota beperkt in aantal en omvang. Dat kan ook een beperking van het aandeel Belvedere in deze gebieden inhouden.

Regeerakkoord

Ook in het Regeerakkoord (mei 2003) van het kabinet Balkenende II wordt erkend dat de verstedelijking meer ruimte nodig heeft. Over het platteland wordt gesproken in termen van 'vitaal' en 'leefbaar', hetgeen ook voor de agrarische sector wordt nagestreefd. Cultuurhistorie wordt niet expliciet genoemd.

Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing

Na de eerste tranche van ISV is de ideevorming voor een cultuurimpuls in de tweede tranche van ISV op gang gekomen.

Waarom een cultuurimpuls in ISV-2 (uit: adviesaanvraag Cultuurimpuls Stedelijke vernieuwing aan de Raad voor Cultuur)

"Stedelijke vernieuwing is een daad van cultuur. Keuzes ten aanzien van sloop, nieuwbouw, functieverandering en herontwerp zijn een uiting van het hedendaagse gebruik van de stad, en van de waarden en betekenissen die aan de stad en zijn objecten worden toegekend door bouwers, bewoners, bestuurders en bezoekers. Stedelijke vernieuwing is ook een proces vol cultuur, dat kan profiteren van de culturele lading van de stad. Monumenten, historische structuren, kunst, architectuur en volkscultuur kunnen het stedelijk vernieuwingsproces inspireren, en bijdragen aan een hogere kwaliteit van leefomgeving, vestigingsklimaat en openbare ruimte. Een cultuurimpuls in de stedelijke vernieuwing kan de identiteit en aantrekkingskracht van stadsdelen en wijken versterken en woonmilieus aantrekkelijker maken voor verschillende doelgroepen."

Acht thema's als opgaven:

- creatief gebruik ruimtelijk instrumentarium;
- nieuwe opgaven op regionale schaal;
- naoorlogse wijken als kanslocaties;
- de veranderlijkheid van het gebouwde erfgoed;
- kansen voor de archeologie;
- sturen met cultuurvoorzieningen;
- architectuur en openbare ruimte;
- kunst en stedelijke vernieuwing.

De Raad voor de Cultuur oordeelt in haar advies positief over de cultuurimpuls, maar waarschuwt voor een te boekhoudkundige toets van de genoemde thema's. Daarbij past een bottom up benadering, waarin veel ruimte wordt gelaten aan lokale oplossingen.

Om ideeën te vormen omtrent de cultuurimpuls in de tweede tranche van ISV, zijn zeven gemeenten gevraagd deel te nemen in een pilot, waarin zij een 'cultuurparagraaf' voor hun meerjaren ontwikkelingsplan hebben geschreven (welke onderwerpen lenen zich voor stedelijke vernieuwing, hoe kan hiermee worden omgegaan, waar is geld voor nodig etc.). Het projectbureau Belvedere is als kennisinstelling betrokken geweest bij alle bijeenkomsten voor de pilots en heeft tevens een bijdrage geleverd aan het formuleren van kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren die kunnen worden gebruikt voor de verantwoording van de uitvoering van het ISV-beleid door gemeenten richting het rijk. De pilots zijn inmiddels uitgevoerd en hebben de nodige informatie opgeleverd. Binnenkort worden een werkboek (met essays, verslagen van de pilots e.d.) en het officieel beleidskader verwacht.

De herstructurering van naoorlogse wijken vormt een belangrijk aandachtspunt binnen ISV.

Herstructurering naoorlogse woonwijken

Om verdere stappen op het gebied van stedelijke vernieuwing te kunnen zetten heeft het projectbureau Belvedere zelf ook behoefte aan kennis over de rol die cultuurhistorie kan spelen bij de herstructurering van naoorlogse wijken. Hiertoe is het projectbureau in gesprek met diverse andere betrokken partijen (KEI, RDMZ). Tevens heeft het projectbureau architectuurhistoricus Paul Meurs de opdracht gegeven om bij diverse bij herstructurering betrokken partijen het licht op te steken over de rol van cultuurhistorie (ontwerpers, corporaties, gemeenten, bewoners etc.). Dit heeft geresulteerd in een rapport waarin handreikingen worden gedaan voor het verstevigen van de positie van de Belvedere denk-en werkwijze binnen de stedelijke vernieuwing (de 'knoppen waaraan kan worden gedraaid'). Dit rapport vormt de basis voor verder op te zetten activiteiten en samenwerking met diverse partijen, in eerste instantie vooral met de RDMZ. Woningbouwcorporaties vormen in dit traject een zeer belangrijke doelgroep.

Welstand

Ten behoeve van de afstemming tussen 'welstand' en Belvedere zijn door het projectbureau Belvedere presentaties over het Belvedere-beleid gehouden met alle regionale welstandskoepels en heeft het projectbureau Belvedere zich gepresenteerd op de informatiemarkt van het nationale jaarcongres van de Federatie Welstand. Er zijn plannen voor een meer structurele afstemming. Zo gaat het projectbureau participeren in regionale bijeenkomsten voor raadsleden over welstand.

OC&W

Belangrijke beleidsnota's zijn de Cultuurnota 2001-2004 en de Architectuurnota 2001-2004.

Zowel cultuurhistorie als Belvedere worden in de nota's veel genoemd. Ze spelen een rol in de visie en in het instrumentarium en acties ter uitvoering.

Cultuurnota 2001-2004

In de Cultuurnota is de ontwikkelingsgedachte sterk aanwezig. Een citaat:

"De wereld van het erfgoed zal de komende jaren nog verder uit de vertrouwde kaders kunnen breken, nu daar belangrijke initiatieven voor zijn genomen. De ontwikkeling van objectgerichte, beschermende monumentenzorg naar een gebieds- en ontwikkelingsgericht beleid wil ik samen met de sector nog meer kracht bijzetten."

RDMZ en ROB krijgen een nog sterkere rol en gaan meer samenwerken. De invoering van het verdrag van Malta zet aan tot vernieuwing van instrumentarium, onder andere door archeologische waarden volwaardig mee te wegen bij bodemingrepen. De collectie van archeologische monumenten wordt onder de loep gehouden en voor monumenten zal het subsidiestelsel worden geactualiseerd.

Om de krachten te bundelen zal samenwerking tussen de vele instellingen worden gestimuleerd.

Uit de Cultuurnota blijkt voortdurend de wens om meer partijen in te schakelen en bij elkaar te brengen zodat het behoud van de huidige waarden en het zichtbaar maken van het cultureel vermogen krachtig vorm krijgt. Enkele citaten:

"Met de provincies wil ik in een nieuw gezamenlijk project Erfgoed Bereikbaar de nodige bestuurlijke stappen nemen om deze goede ontwikkeling extra vaart te geven. Doel is de toegankelijkheid van cultureel erfgoed te vergroten voor het publiek, inclusief onderwijs en toerisme."

"In Nederland is de ruimtelijke ordening bij uitstek een terrein waarop cultuur buiten het vertrouwde domein inbreng kan leveren, als ideeënmachine, als inspirator, maar ook als kwaliteitsbewaker."

Voor de inzet van VROM, LNV, V&W en OC&W in deze richting worden de volgende onderwerpen genoemd:

- meer publieke participatie;
- meer uitwisseling en krachtenbundeling binnen de culturele sector;
- een sterker particulier veld voor architectuur en cultureel erfgoed;
- ontwikkelen en beschikbaar stellen van bruikbare kennis.

De relatie met de ruimtelijke ordening komt enkele malen terug.

"Het cultuurbeleid zal daarop worden afgestemd, zodat de dwarsverbanden makkelijker tot stand komen. Lagere overheden krijgen hierin een grotere rol, zoals dat ook in de nieuwe Wet ruimtelijke ordening het geval zal zijn."

Architectuurnota 2001-2004

In de Architectuurnota gaat het om de toepassing van cultuurhistorie en Belvedere-beleid in de architectuur. Ook hier staat de ontwikkelingsgedachte centraal.

"De architectonische opgave is om de ruimtelijke structuur aan te vullen of te wijzigen, waarbij het bestaande cultureel erfgoed als inspiratiebron dient, zonder dat de wezenlijke kwaliteit van dit erfgoed wordt geschaad. Het Rijk zal met het nationaal Belvedereplan de Nieuwe Hollandse Waterlinie zelf het voorbeeld geven hoe een complexe, actuele ontwerpopgave kan worden aangepakt, waarin de cultuurhistorische factor een belangrijke plaats inneemt. Provincies worden hiermee gestimuleerd de architectonische kwaliteit een prominente rol te laten spelen bij de regie van de planuitwerking en de uitvoering."

Ook is samenwerking in de Architectuurnota een groot goed. Instellingen gaan meer samenwerken om onder andere de sectoren architectuur en cultuurhistorie beter te koppelen. De samenwerking met andere ministeries bij het opstellen van de nota zal worden voortgezet zodat er een facetbeleid ontstaat. Ook het onderwijs wordt als belangrijke partner gezien.

Raad voor Cultuur

De Raad voor Cultuur stelt in haar advies voor de toekomstige Cultuurnota 2005-2008:

"Door de culturele dimensie te versterken in ruimtelijke plan- en besluitvormingsprocessen moet het mogelijk zijn samen tot een duurzame ruimtelijke kwaliteit te komen. Een ontwikkelingsgerichte benadering van de cultuurhistorie biedt kansen aan nieuwe soorten van gebruik en gebruikers, functies en waarden en kan betekenis bieden aan het reeds bestaande. Evenzeer doet dit recht aan de ruimtelijke en sociaal-maatschappelijke opgaven waar Nederland voor staat en die een verdere transformatie van ons land tot gevolg hebben."

"Cultuurhistorie is van vitale betekenis voor de samenleving en de individuele burger. Het behoud en de benutting van het cultureel erfgoed voegt kwaliteit toe aan de culturele dimensie van de ruimtelijke ordening."

Een belangrijke aanbeveling is de verdere ontwikkeling van het Belvedere-beleid in nauwe samenwerking met het architectuurbeleid.

"Ontwerp en kennis van cultuurhistorie kunnen met elkaar in verband worden gebracht."

"De komende jaren dient het Belvedere-concept verder te worden ontwikkeld, waarbij het samenbrengen van de Architectuur- en Belvedere-regeling bij het Stimuleringsfonds voor Architectuur een belangrijke meerwaarde kan vormen."

Daarnaast zou de Raad graag zien dat de rijksoverheid de ontwikkelingsgedachte sterker vormgeeft en de uitwerking daarvan stimuleert, inclusief maatregelen en middelen. Daardoor kunnen lagere overheden uitstijgen boven het niveau van inventarisatie en behoud dat volgens de Raad nog te vaak de boventoon voert.

"Architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, architectuurhistorici, archeologen, historisch-geografen en alle anderen die onze omgeving mede-vormgeven, dienen te worden gestimuleerd om met een geëngageerde en professionele houding veranderingsprocessen vanuit het culturele perspectief te bezien."

Archeologiebalans 2002

In de Archeologiebalans 2002 wordt in het hoofdstuk over de toekomst (hoofdstuk 5) nadrukkelijk stilgestaan bij het thema 'ruimtelijke ontwikkeling en archeologie'.

Ruimtelijke ontwikkelingen zijn in de komende tien jaar van grote invloed op het bodemarchief. Verwijzend naar de Nota Belvedere, wordt dat echter niet alleen als bedreiging gezien.

"Zo worden, de waterregio's niet meegeteld, 140 wettelijk beschermde monumenten en ruim 28.000 hectare gebieden met een zeer grote kans op archeologische waarden door de ruimtelijke plannen geraakt. Het gaat daarbij niet alleen om bedreigingen; er zullen ook kansen ontstaan voor een beter beheer en het doen van archeologisch onderzoek. Even belangrijk is dat archeologische waarden kunnen fungeren als ankerpunten bij de inrichting van de openbare ruimte en zo bijdragen aan een gevoel van identiteit."

"De verdichting zal vooral plaatsvinden in oude stadskernen met in de ondergrond resten van middeleeuwse, soms zelfs Romeinse bewoningskernen. Andersom kunnen de aanwezige archeologische overblijfselen juist inspiratie geven voor oplossingen voor steeds complexere ontwerpvragestukken in het stedelijke gebied."

"... Tot slot kunnen archeologische waarden als inspiratiebron dienen bij herinrichting van het landelijk gebied."

LNV (A47/48)

SGR-2 en NvM/MvN

De Belvederegedachte komt terug in het beleid van LNV en is in diverse nota's herkenbaar. Termen als 'landschappelijke waarde' en 'ruimtelijke kwaliteit' komen overal terug en zijn een verzamelbegrip voor het geheel van landschap, natuur, cultuurhistorie, rust en ruimte. Duidelijk is in elk geval dat cultuurhistorische waarden worden erkend als een van de kernkwaliteiten van het landelijk gebied. Het SGR-2 zegt bijvoorbeeld:

"Openheid, rust, stilte en schoonheid van het landelijk gebied en de cultuurhistorisch waardevolle en vaak unieke landschapskenmerken zijn voor de kwaliteit van het landelijk gebied van grote betekenis."

Natuur voor mensen, mensen voor natuur (NVM, MVN) geeft deze expliciete beschrijving:

"Onder kwaliteit van natuur en landschap wordt in het kader van deze nota het volgende verstaan:

- de kwaliteit van natuurgebieden;
- de natuurwaarden van het agrarisch cultuurlandschap (biodiversiteit);
- de voorraadfunctie van het landelijk gebied (ruimte, water, milieu, stilte en duisternis);
- de (be)leefbaarheid van het landelijk gebied (bereikbaarheid voor onder andere recreatie, toegankelijkheid);
- bruikbaarheid voor duurzame economische activiteiten zoals landbouw;
- schaal en maatvoering van het landschap (kleinschaligheid versus openheid);
- de geschiedenis van het landschap (cultuurhistorie en aardkundige waarden);
- architectonische- en vormgevingskwaliteiten."

Elders staat dit citaat:

"Het kabinet hanteert verder als uitgangspunt dat economische groei en stijging van de welvaart gepaard moet gaan met een groei van de kwaliteit van onze leefomgeving. Dit vanuit het besef dat een rijk en hoogontwikkeld land als Nederland bij uitstek in staat is om hier goed invulling aan te geven. Zo wordt tegemoet gekomen aan een groeiende vraag naar een aantrekkelijke woon- en werkomgeving."

De Belvedere-gedachtegoed 'Behoud door ontwikkeling' speelt een grote rol en wordt in het SGR2 letterlijk genoemd in het kader van de kernkwaliteiten: de historie kan als inspiratiebron dienen bij nieuwe ontwikkelingen.

OLS

Er worden verschillende instrumenten voorgesteld. De OLS (ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie) is de belangrijkste. Hiermee wordt in een gebiedsgericht en integraal ontwerp vorm gegeven aan ontwikkeling, waarbij de kwaliteiten van het landschap vanaf de start medebepalend zijn. Daarnaast is er voor een aantal gebieden bijzondere aandacht. Die krijgt voor gebieden met bijzondere landschappelijke- en cultuurhistorische waarden ("gebieden voor behoud en ontwikkeling") vorm met het instellen van Nationale landschappen, Provinciale landschappen en Regionale Parken.

Reconstructiewet

In de Reconstructiewet wordt cultuurhistorie alleen als te behouden waarde aangemerkt, maar de integrale aanpak van reconstructie biedt zeker mogelijkheden voor ontwikkeling.

"Het reconstructieplan dient aan te geven welke bijdragen het levert aan herstel en aanleg van natuur, landschap en recreatie, de realisatie van de EHS en de instandhouding van de cultuurhistorie."

"Vrijkomende agrarische bebouwing dient bij voorkeur te worden gesloopt, tenzij behoud in de rede ligt van de belangen van cultuurhistorische waarde."

Natuurbalans 2003

In de Natuurbalans 2003 wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan Belvedere. Twee belangrijke conclusies staan centraal:

"Beleid voor cultuurhistorie:

- Het beleid uit de Nota Belvedere vindt zijn doorwerking in ander rijksbeleid en in provinciaal beleid. De doorwerking naar gemeentelijke plannen en in plannen voor ruimtelijke ingrepen is nog beperkt;
- Er is nog geen beschermingsregime uitgewerkt in een Planologische Kernbeslissing (PKB) voor een selectie van Belvedere-gebieden, waaronder gebieden op de Werelderfgoedlijst van UNESCO."

V&W (A49)

Belangrijke nota's zijn het NVVP, WB21 en Ruimte voor de Rivier.

De 'droge kant' (NVVP) kent geen link met cultuurhistorie en/of Belvedere. Voor de Nota Mobiliteit zijn door DWW, RIZA en het projectbureau Belvedere bouwstenen aangeleverd. Een aantal eerste kennismakingen tussen infrastructuur en cultuurhistorie zijn inmiddels op gang gebracht: het project 'Weg van het landschap', de 'Handleiding wegontwerp' en 'Panorama Nederland' op de architectuuriënnale'.

Weg van het Landschap

Het project 'Weg van het Landschap' komt voort uit een congres waarin een beweging vanuit de hoek van verkeersveiligheid kwam om bij het ontwerp van wegen deze als onderdeel van het landschap te beschouwen (en niet als 'fremdkörper'). Veiligheids- en ruimtelijke kwaliteitsmotieven liggen hierbij aan de basis. Dit heeft uiteindelijk geleid tot betrokkenheid bij twee lopende projecten:

- steun aan een internationaal project dat zich richt op dit onderwerp onder de naam 'shared space' (interreg);
- bijdrage leveren aan een nationaal rondreizend ontwerpatelier dat inmiddels aansluiting heeft gezocht bij 8 pilots van wegontwerp. De ervaringen uit deze acht cases worden uiteindelijk verzameld in een voorbeeldenboek.

Aan de 'natte kant' is er nadrukkelijk aandacht voor cultuurhistorie. Op strategisch niveau gaat daar de aandacht uit naar een krachtige vernieuwing van het waterbeleid om zo de problemen met hoog water structureel aan te pakken. Het ministerie is zich bewust van het ingrijpende karakter van dergelijke maatregelen en verschuift daardoor meer in de richting van een integrale kijk op vraagstukken. Vanaf de planfase worden ook andere sectorale aspecten (bijvoorbeeld LNC-waarden, natuur, ruimte, economie) in de afweging betrokken. In het recente Nationale Bestuursakkoord Water is gesteld dat de uitvoering van het beleid o.a. met cultuurhistorie kan worden gecombineerd.

Uit Ruimte voor de Rivier:

"Rivierverruimende maatregelen, zowel binnen- als buitendijks, kunnen waar mogelijk gelijktijdig worden benut voor versterking van de Ecologische hoofdstructuur en voor herstel of verbetering van de landschappelijke of cultuurhistorische kwaliteiten."

... "In de planfase zal daarom aandacht worden besteed aan de mogelijkheden om rivierverruiming te combineren met herstel en verbetering op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en behoud en versterking van LNC-waarden."

In de Spankrachtstudie zullen naast watertechnische argumenten "nadrukkelijk ook ruimtelijke, economische, cultuur en ecologische argumenten in de integrale afweging betrokken worden".

Uit Nationaal bestuursakkoord water:

"Ook zijn er goede mogelijkheden om de uitvoering te combineren met plannen op andere beleidsterreinen- zoals de reconstructie van het landelijk gebied, de aanleg van de ecologische hoofdstructuur, winning van oppervlaktedelfstoffen, landinrichting en overige gebiedsgerichte projecten, cultuurhistorie, (...)."

Onder de noemer 'projecten Belvedere in de waterwereld' zijn drie projecten geïnitieerd die gezamenlijk moeten zorgen voor het nadrukkelijker betrekken van cultuurhistorie in het Waterbeleid (van Rijkswaterstaat en de Waterschappen):

- Overkoepelend is gestart met het project 'water en cultuurhistorie als bondgenoten'. (mede) Hiervoor heeft gedurende zeven maanden een medewerker van het RIZA gedetacheerd gezeten bij het projectbureau Belvedere. Dit heeft onder meer bijgedragen aan de vermelding van cultuurhistorie in het Nationaal Bestuursakkoord Water. Tevens is een rapport opgeleverd met diverse aanbevelingen, die hun voortgang zullen krijgen in een nieuw project: 'Erfgoed en water, voor nu en later', gericht op een projectvoorbeeldenboek ('best practices', reeds gestart), het organiseren van diverse ontwerpateliers samen met RWS en/of waterschappen (in 2004) en het realiseren van doorwerking van de Belvedere denk- en werkwijze in het waterbeleid (in 2004-2005);
- Vanuit Rijkswaterstaat afdeling Utrecht is aanpalend hieraan een pilot Monumenten in de Waterstaat uitgevoerd. Deze omvat een inventarisatie van alle monumenten in bezit van RWS-Utrecht. De pilot dient als voorbeeld voor andere regio's;
- Door de Universiteit van Utrecht is een onderzoek uitgevoerd onder de titel: 'De waterstaatkundige inrichting van rivierpolders'. Deze modellenstudie (mede gefinancierd door Belvedere), geeft aan welke rol cultuurhistorische elementen kunnen spelen bij problematiek rond waterberging, noodoverloopgebieden en externe veiligheid.

3.1.3 Uitwerking specifieke actiepunten

Toetsing Belvedere-gebiedenbeleid door rijk in RPC en PPC's (A14)

Voor wat betreft RPC geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.
Voor wat betreft de PPC's: zie paragraaf 4.1.4, provinciale kenschetsen, onderdeel 'toetsing'.

RDMZ en ROB dragen zorg voor de cultuurhistorische en archeologische inbreng in de PPC's. Door de RDMZ is aangegeven dat het voor de toetsing van de Belvedere-gebieden in de PPC's in feite ontbreekt aan een uniform toetsingskader.

Bezien aanvullende PKB-bescherming voor Belvedere-gebieden (A17)

Geen toevoeging ten opzichte van het hoofdrapport.

Voordragen Belvedere-gebieden voor de Werelderfgoedlijst (A18) / Herziening voorlopige erfgoedlijst op basis van Belvedere-gebieden (A19)

Vanaf de ratificatie van het Werelderfgoedverdrag in 1995 zijn de volgende erfgoederen geplaatst op de Lijst van Werelderfgoed: Schokland, Stelling van Amsterdam, molencomplex Kinderdijk, het ir. D.F. Woudagemaal bij Lemmer, droogmakerij de Beemster en het Rietveld-Schröderhuis. De gebieden op deze lijst zijn tevens Belvedere-gebieden. Ook liggen er nieuwe voorstellen voor de voorlopige lijst: de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de binnenstad van Amsterdam en de Van Nelle-fabriek te Rotterdam.

In mondiaal verband is gewezen op de vaart die vooral de westerse wereld met betrekking tot doen van voordrachten heeft ingezet, waardoor er nog te weinig niet-westers erfgoed op de lijst staat. Nederland voert daarom een terughoudend beleid (zie brief staatssecretaris van der Ploeg aan de Tweede Kamer, DCE/01/49713). Herziening van de voorlopige lijst heeft dan ook niet plaatsgevonden.

Aanwijzing van archeologische en bouwkundige monumenten en –gezichten met voorrang in Belvedere-gebieden (A27)

Er heeft geen kwantitatieve meting plaatsgevonden, maar uit de gesprekken die zijn gevoerd met provincies en gemeenten, kan worden afgeleid dat de status van Belvedere-gebied of Belvedere-stad geen aanleiding is om met voorrang (nieuwe) monumenten aan te wijzen. Reden hiervoor is dat de monumentenlijst al min of meer 'dichtgetimmerd' is (tot 1850 volledig, periode 1850-1940 'nagenoeg'). Interessant is de relatie tussen de Belvedere-gebieden en –steden en de wederopbouwarchitectuur na 1940, dit mede in relatie tot de versterkte positie van cultuurhistorie in het ISV.

3.2 Provinciaal

3.2.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
3a	Actief beleid voor Belvedere-gebieden door provincies
12	Opname Belvedere-gebieden in streekplannen
13	Cultuurhistorische karakteristieken Belvedere-gebieden vastleggen in streekplannen en gebruiken als toetsingskader
9	Aanwijzen beschermde landschapsgezichten door provincies in Belvedere-gebieden
15	Verzoek aan provincies om te bezien of aanvullend beschermingsinstrumentarium in Belvedere-gebieden nodig is
16	Provincies geven voorrang aan Belvedere-gebieden bij inzet van de Natuurbeschermingswet

Een belangrijk deel van deze actiepunten is integraal verwerkt in de provinciale kenschetsen in paragraaf 3.2.2 (met name **A3a/12/13**). Paragraaf 3.2.3 gaat nader in op een aantal specifieke actiepunten.

3.2.2 Provinciale kenschetsen

In deze paragraaf wordt, provinciegewijs, een kenschets gegeven van de doorwerking van Belvedere in de provincies, gebaseerd op een analyse van de provinciale streek- en omgevingsplannen, de provinciale nota's plantoetsing en interviews met alle provincies. Deze kenschets dient ter ondersteuning van paragraaf 2.3 van het hoofdrapport. De kenschets streeft geen volledigheid na, wel een treffende illustratie van de doorwerking van Belvedere in de provincies.

Kenschets provincie Groningen

Provinciaal omgevingsplan

Het provinciaal Omgevingsplan is vastgesteld op 14 december 2000. In het POP-Groningen is 'karakteristiek Groningen' één van de vijf hoofdthema's en heeft daarmee een belangrijke plaats gekregen in het provinciaal beleid. Enkele belangrijke citaten:

"Bij alle ontwikkelingen en ingrepen zullen we het streekeigen karakter van het landschap als vertrekpunt nemen. Uitgangspunten daarbij zijn: de historisch gegroeide ruimtelijke inrichting is de basis voor nieuwe ontwikkelingen en de diversiteit aan landschapstypen wordt zoveel mogelijk in stand gehouden en versterkt."

"We zullen via overleg met het Rijk trachten voldoende financiële middelen te krijgen voor het beheer van de cultuurhistorisch waardevolle Groningse gebieden, met name de Belvedere-gebieden."

"...we vragen gemeenten de aardkundige, cultuurhistorische, archeologische en landschappelijke waarden in hun bestemmingsplannen vast te leggen."

In het POP is een functiekaart 2010 opgenomen waarin de ruimtelijke vertaling van het beleid is weergegeven. Cultuurhistorie komt met name naar voren in 'landbouw in gaaf landschap'.

De provincie Groningen geeft aan dat ze het ontwikkelingsgerichte gedachtegoed van Belvedere omarmen. Belvedere wordt in het POP genoemd als gedachtegoed en als regeling in het kader van landschapsontwikkeling en -beheer.

"Wij zullen via overleg met het Rijk trachten, binnen de landelijke regelingen natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer, voldoende financiële middelen te krijgen voor het beheer van de cultuurhistorisch waardevolle Groningse gebieden die in de nota Belvedere zijn genoemd: het Groninger Wierdengebied, Zuidelijk Westerkwartier, Oude Veenkoloniën, Oldambt, Westerwolde en de landgoederenzone langs de Drentse Aa op de grens met Drenthe. We willen zorgdragen voor een goed behoud van aardkundige, archeologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden en vragen gemeenten om deze waarden in hun bestemmingsplannen vast te leggen. Als basis daarvoor stelt de provincie de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) ter beschikking. We zullen middelen vanuit de nota Belvedere en de provincie inzetten voor projecten, die tot herstel van het cultuurhistorisch erfgoed leiden. Deze projecten dienen zoveel mogelijk een integraal karakter te hebben en leiden tot betere en/of nieuwe gebruiksmogelijkheden o.a. voor de landbouw, die zich door het herstel voordoen."

In het kader van het POP zijn regioperspectieven opgesteld door de provincie en de betrokken gemeenten en waterschappen. Een van de eerste acties was het opstellen van een landschappelijk raamwerk. In het vervolg hiervan wordt een landschapsontwikkelingsplan opgesteld. Tal van regionale projecten, die voor Belvedere-subsidie zijn ingediend en goedgekeurd zijn inmiddels uitgevoerd.

Kennis en informatie

Groningen beschikt vanaf de jaren '80 over cultuurhistorische inventarisaties. De laatste jaren is een groot deel van die informatie omgezet van analoog naar digitaal. Er is geen cultuurhistorische waardenkaart, maar wel een kaart 'Identiteit landschap', waarop alle cultuurhistorische waarden staan aangegeven. Bovengenoemde kaart probeert zoveel

mogelijk de samenhang weer te geven. Om die reden is ook de geomorfologie deels toegevoegd.

De cultuurhistoricus en provinciaal archeoloog zitten bij de afdeling Ruimtelijke ordening.

Het kennisniveau binnen de provincie is goed, de ontsluiting van de gegevens behoeft echter verbetering. GIS-data zijn niet voor iedere geïnteresseerde gemakkelijk te bekijken.

Externen zoals gemeenten kunnen een beroep doen op de provinciale cultuurhistorische kennis. In de praktijk gebeurt dit slechts in beperkte mate.

Kenschets provincie Friesland

Streekplan

Het vigerende Streekplan is vastgesteld in 1994. In juni 2003 is het voorontwerp Streekplan verschenen. Net als in het vigerende streekplan is ook hier de tekst over cultuurhistorie weinig gespecificeerd. In de beschrijving van de algemene beleidslijnen wordt aangegeven:

... dat de provincie investeert in het "beschermen en ontwikkelen van de waarden van Friesland" en dat ze "meer dan voorheen een richtinggevende rol op gebied van cultuurhistorie aangeven" en dat ze "rekening houden met landschappelijke karakteristieken" en ervoor zorgen dat er "geen bevroering van ontwikkelingsmogelijkheden" optreedt.

De Belvedere-gedachte leeft behoorlijk binnen de provincie. De Monumenten Inventarisatie Project (MIP), Monumenten Selectie Project (MSP) en Belvedere-gebieden en het Belvedere-gedachtegoed zullen worden opgenomen in het nieuwe Streekplan, net als de cultuurhistorische kaart.

Kennis en informatie

De cultuurhistorische kaart (CHK) is verdeeld in vier lagen: aardkunde, archeologie, historische geografie en bouwhistorie. De mate van detail van de verschillende lagen is verschillend. De kaart is opgesteld aan de hand van bestaande informatie en is op internet te vinden.

Naast de website is er ook een cd-rom verspreid met de (meer gedetailleerde) informatie in Arcview. Deze cd-roms worden ook gebruikt door opstellers en toetsers van bestemmingsplannen. Een deel van de gebruikers vindt de informatie niet gedetailleerd genoeg, maar weet vervolgens wel de weg naar de cultuurhistorici en archeologen te vinden. Het is de bedoeling om in de toekomst de Cultuurhistorische kaart te gaan beschrijven (verdiepingslag van de kaart).

Met name de gemeenten reageren heel enthousiast op de kaart. Het is visueel en werkt erg doeltreffend. Aanvullingen kunnen door iedereen worden gemild en worden eens per half jaar verwerkt in de kaart. Het toekomstdoel is om de site interactief te maken.

Om de CHK te promoten is er in januari 2003 een symposium georganiseerd waar de gemeenten en adviesbureaus zijn uitgenodigd. Daarnaast worden er diverse andere bijeenkomsten gehouden voor verschillende doelgroepen.

Kenschets provincie Drenthe

Provinciaal omgevingsplan

Het vigerende Provinciaal Omgevingsplan (POP) is vastgesteld in 1998, in februari 2003 is het voorontwerp POP II verschenen. Zowel in het vigerende POP als in het Voorontwerp POP II wordt aandacht besteed aan cultuurhistorie. Eén van de grote drijvende krachten achter cultuurhistorie zijn recreatie en toerisme. De Belvedere-gebieden zijn opgenomen in het Voorontwerp.

De provincie Drenthe werkt al langere tijd met contouren. Cultuurhistorisch waardevolle gebieden zijn voorzien van een contour, deze gebieden staan 'op slot'.

Over het algemeen is de provincie meer behoudend / beschermend dan ontwikkelingsgericht. De geïnterviewden echter gaven aan dat zij tijdens ontwikkelingen wel degelijk rekening houden met cultuurhistorie en dat deze zo goed mogelijk wordt ingepast.

Kennis en informatie

De provincie Drenthe is onlangs gestart met het opstellen van een Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). Volgens het Voorontwerp zullen in de CHW onder andere ook de begrippen behoud door bescherming en behoud door ontwikkeling worden uitgewerkt.

Cultuurhistorie is binnen de provincie bekend en belangrijk. Het probleem is dat cultuurhistorische projecten 'erbij worden gedaan' door enkele enthousiastelingen. Er is een groot capaciteitsgebrek. Dit komt omdat twee jaar geleden de personen die bezig waren met o.a. monumentenzorg, cultuurhistorie en archeologie zijn afgesplitst. Deze plaatsen zijn bij de provincie zelf niet opgevuld. De personen zijn nu werkzaam bij Stichting Het Drenths Plateau (DP) (oorspronkelijk Erfgoedhuis). Het Drenths Plateau heeft een aantal taken van de provincie overgenomen, waaronder het toetsen van bestemmingsplannen. Zij geeft advies aan de provincie, aan de productgroep Welzijn en Cultuur.

Cultuurhistorische kennis is verspreid aanwezig bij de provincie (persoonsgebonden). Bij deze personen liggen ook de notities en rapporten. Er is geen verzamelplaats voor literatuur. Dit wordt wel voorgesteld in het nieuwe POP.

In de praktijk blijkt dat er bij gemeenten, en in iets mindere mate bij de provincie, weinig personen zijn die een volledig overzicht hebben van cultuurhistorie, Belvedere en het aanvragen van Belvedere- subsidies. Indien een gemeente cultuurhistorische gegevens nodig heeft benaderen ze over het algemeen het Drenths Plateau.

Kenschets provincie Overijssel

Streekplan

Het vigerende streekplan van de provincie Overijssel is in december 2000 vastgesteld.

Het streekplan geeft de hoofdlijnen van de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling voor de lange termijn aan voor de provincie. Deze hoofdlijnen zijn als zogenaamde 'van wezenlijk belang zijnde beslissingen' opgenomen. De overige beleidsuitspraken kunnen onderscheiden worden in de van de hoofdlijnen afgeleide geldende doel- en taakstellingen, in richtlijnen (toetsingskader voor ruimtelijke ontwikkelingen) en in actiepunten die aangeven welke concrete acties zullen worden ondernomen om bepaalde gewenste ontwikkelingen te realiseren.

Er zijn diverse hoofdlijnen voor de groene ruimte, waarvan er een is gericht op het culturele erfgoed: "Versterking van de landschappelijke kwaliteit en bescherming van het cultureel erfgoed."

Daarnaast is een van de doel- en taakstellingen: "Behoud en ontwikkeling van het waardevolle culturele erfgoed: historisch landschap, archeologie en gebouwde omgeving (monumenten)."

Ook worden er concrete actiepunten gegeven waarin cultuur onderwerp is:

1. Het samen met de gemeenten en andere participanten opstellen van een ontwerpstrategie voor het herinrichten van een of enkele Belvedere-gebieden, waarbij enerzijds recht wordt gedaan aan de waarden van cultureel erfgoed en anderzijds aan de economische belangen en het stimuleren van gemeenten bij het opstellen van cultuurhistorische verkenningen.
2. Het opstellen van beeldkwaliteitsplannen voor zowel waardevolle stads- en dorpsgezichten als waardevolle cultuurlandschappen.
3. De provincie bevordert de aanwijzing tot beschermde buitenplaats van haar vele landgoederen en buitenplaatsen.

In het Streekplan van de provincie Overijssel is een zoneringskaart (met in totaal 4 zones) van de Groene Ruimte opgenomen: deze geven aan in welke mate (en onder welke condities) een gebied ontwikkeld kan worden voor landbouw, landschap, natuur en recreatie. Cultuur is onderdeel van de zones II, III en IV.

In de gebiedsbeschrijvingen worden aparte doel- en taakstellingen gegeven. Deze komen ook weer tot uitdrukking in het gebiedsgericht beleid (onder andere reconstructiegebieden).

De provincie staat in principe een ontwikkelingsgericht cultuurhistoriebeleid voor. Echter, iedere situatie is verschillend. De provincie probeert dan ook om – met gemeenten en andere initiatiefnemers en belanghebbenden - voor alle (grote) ontwikkelingen een integrale totaalvisie op te stellen waarin alle aspecten in samenhang worden bekeken, ook cultuurhistorie.

De Nota Belvedere en het gedachtegoed van Belvedere zijn opgenomen in het Streekplan. In het streekplan is aangegeven welke gebieden en steden van nationaal belang zijn. Met (de waarden van) deze Belvedere-gebieden en steden is rekening gehouden in de beleidsbeschrijving van het thema cultureel erfgoed. Anders dan het Rijk werkt de provincie Overijssel voor wat betreft Belvedere-gebieden niet met een stapeling van waarden maar met een beleid op maat voor elk van de drie afzonderlijke

onderdelen van het cultureel erfgoed (archeologie, historisch landschap en historische bebouwing).

De Belvedere-gebieden spelen in de provinciale cultuurhistorische-inventarisaties nog geen specifieke rol. Binnen de provincie Overijssel liggen ontzettend veel waardevolle cultuurhistorische elementen, ook buiten de Belvedere-gebieden. Belvedere gebieden zouden meer moeten worden gezien als een soort voorbeeldgebieden.

Kennis en informatie

Bij de provincie is veel cultuurhistorische kennis aanwezig. Samen met Oversticht (welstandszorg, monumentenzorg en de landschapszorg) zijn de cultuurhistorische waarden (waarop onder andere de cultuurhistorische @tlas, Archeologische monumentenkaart, de indicatieve kaart archeologische waarden) verspreid naar alle gemeenten. Veel kennis wordt verzameld door het Oversticht. Omdat daarnaast ook de contacten tussen het Oversticht, de provincie en gemeenten zeer goed zijn, wordt het Oversticht dan ook vaak benaderd voor inventarisaties bij het opstellen van ruimtelijke plannen. Externen (waaronder gemeenten) kunnen altijd een beroep doen op de provinciale cultuurhistorische kennis bij de provincie, maar het probleem is dat de informatie niet altijd even goed ontsloten en toegankelijk is. Naast de provincie en Oversticht hebben gemeenten zelf ook steeds vaker cultuurhistorische informatie in huis of benaderen ze hun 'huisadviseur'.

Daarnaast bestaat het Steunpunt Overijssel, dat zich inzet voor de verbetering van de kwaliteit van beleid en uitvoeringspraktijk van de monumentenzorg ten behoeve van de gemeenten. Het Steunpunt heeft als taak om de aandacht voor cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke planning (culturele planologie) te versterken. Daarnaast ontwikkelt ze nieuwe initiatieven op dit terrein.

Kenschets provincie Gelderland

Streekplan

Al in het streekplan van 1996 is een uitgebreide set kaarten opgenomen met cultuurhistorische objecten en structuren naar thema. Ook is er de laatste jaren een steeds toenemend budget om de uitvoering ter hand te nemen en het aantal mensen te vergroten. Door de politiek wordt het onderwerp breed gedragen.

"Ten aanzien van iedere nieuwe stedelijke ontwikkeling zal nog meer dan in het verleden een nadrukkelijke afweging plaats moeten vinden met betrekking tot de cultuurhistorische, stedenbouwkundige, landschappelijke en aardwetenschappelijke structuren van een gebied."

"De kwetsbare functies natuur en bos, waardevolle cultuurhistorische (inclusief archeologische), landschappelijke, aardwetenschappelijke structuren en waarden (en deels hiermee samenhangende) waarden, die beschermd worden in stilte- en grondwaterbeschermingsgebieden en (staats)monumenten worden ontzien bij verstedelijking. In gevallen waar op dit punt knelsituaties ontstaan, zal besluitvorming alleen op grond van zorgvuldige vergelijking van alternatieven plaatsvinden. De beleidsbeschrijving landelijk gebied is daarvoor richtingsgevend."

Om cultuurhistorie handen en voeten te geven heeft de provincie na het verschijnen van het streekplan een eigen beleid ontwikkeld. Deze beleidslijn 'Belvoir' concentreert zich bewust niet op Belvedere-gebieden, maar kijkt breder en naar meer gebieden, zodat die ook de benodigde aandacht krijgen. Waar het huidige streekplan nog de nadruk legt op behoud en bescherming van waarden wordt er nu een meer ontwikkelingsgericht beleid gevoerd. De ontwikkelingsgedachte in dit beleid zet zich voort in de structuurschetsen die momenteel bottom-up worden ontwikkeld als opmaat voor het nieuwe streekplan. Daarin wordt ruimtelijke kwaliteit – met cultuurhistorie als een van de componenten - het centrale begrip voor de ruimtelijke ontwikkeling van de provincie Gelderland.

Kennis en informatie

In 1996 lagen er al veel verschillende inventarisaties, kaarten en publicaties. Deze zijn onlangs in nauw overleg met de gemeenten methodisch in elkaar geschoven, zodat de provinciale cultuurhistorische waardenkaart vrijwel klaar is. Die omvat archeologie, monumenten, historische geografie en aardkundige waarden.

Of de kennis intern goed ontsloten is, is moeilijk te zeggen. Er is nog geen kaart op intranet of een Cd-rom. Pluspunten zijn in elk geval de nieuwe CHWK en het feit dat 'ruimtelijke ordening' en 'cultuurhistorie' in dezelfde dienst werkzaam zijn.

Met de gemeenten is veel contact over cultuurhistorie, bijvoorbeeld in het Belvoir regio-overleg (tweemaal per jaar).

Kenschets provincie Utrecht

Streekplan

Het vigerende Streekplan is vastgesteld op 1 juli 1994. In het vigerende streekplan wordt weinig aandacht besteed aan cultuurhistorie, in het nieuwe streekplan daarentegen zal dat nadrukkelijk wel het geval zijn. Hierin is cultuurhistorie onderdeel van de eerste laag en werkt cultuurhistorie integraal door in het gehele streekplan.

De provincie Utrecht heeft een (uitgebreide) Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) opgesteld, inclusief nota. De CHS bestaat uit samenhangende, historisch waardevolle structuren van bovenlokaal belang. Het zijn ruimtelijk herkenbare, dan wel in de ondergrond aanwezige structuren die kenmerkend zijn voor een bepaalde periode of ontwikkeling. Zij komen in grote lijnen overeen met de door het Rijk als cultuurhistorisch waardevol aangemerkte Belvedere-gebieden in de provincie. Het gedachtegoed van Belvedere is integraal opgenomen in de CHS.

De provincie Utrecht is qua cultuurhistorie ontwikkelingsgericht. In het nieuwe streekplan worden 3 lijnen in het beleid onderscheiden (sturingsmechanismen): 'veiligstellen' (cultuurhistorie is mede sturend voor de ontwikkeling ('nee-tenzij')), 'eisen stellen' (cultuurhistorie geeft richting aan de mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen ('ja-mits')) en 'actief versterken' (de provincie start zelf projecten). Alledrie de sturingsmechanismen zijn ontwikkelingsgericht.

Uit het nieuwe Streekplan: Strategie voor het bescherming en versterken van cultuurhistorische waarden

"Om de provinciale ambities te kunnen realiseren zijn drie vormen van sturing onderscheiden. Bij het toekennen van een sturingsmechanisme hebben wij rekening gehouden met de dynamiek in de gebieden en de ambities vanuit andere beleidsvelden.

- 'Veiligstellen': cultuurhistorie is mede sturend voor de ontwikkeling ('nee-tenzij')
In de gebieden met deze aanduiding is sprake van een grote cultuurhistorische samenhang in tijd en ruimte. In het algemeen kennen deze gebieden al geruime tijd dezelfde (economische) functie en ruimtelijke opbouw. In deze gebieden willen we vanuit cultuurhistorie snelle en grootschalige transformaties in tijd en ruimte voorkomen. Het veranderen van beeld en functie is in principe niet gewenst, tenzij aantoonbaar is dat de 'draagkracht' van de cultuurhistorische samenhang niet in het geding is. In deze gebieden is de cultuurhistorie dus mede sturend voor verdere ontwikkelingen.
- 'Eisen stellen': cultuurhistorie geeft richting aan de mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen ('ja-mits')
Deze aanduiding passen wij toe in gebieden met een grote cultuurhistorische samenhang. In het algemeen is er een hoge mate van dynamiek (in de omgeving), waardoor zich op (korte) termijn transformaties zullen voordoen. Aan dit veranderingsproces willen wij vanuit cultuurhistorie voorwaarden verbinden, als kader bij het opstellen van ruimtelijke plannen en programma's van eisen voor ontwerpen en inrichtingsplannen. Verandering van beeld en functie is in principe mogelijk als aantoonbaar is dat deze verandering zich 'in de geest van' de cultuurhistorische samenhang voltrekt. Op deze wijze levert cultuurhistorie een bijdrage aan (nieuwe) ruimtelijke kwaliteit.
Het sturingsmechanisme 'eisen stellen' bevat drie verschillende hoofdgroepen waarvoor een specifieke vorm van eisen stellen is ontwikkeld. Voor de exacte inhoud daarvan verwijzen we naar de nota 'Niet van Gisteren'. De eerste hoofdgroep is gericht op de hoge archeologische verwachtingen van de stroomrugzones in het rivierengebied, de Limes en de flanken van de Heuvelrug. De tweede is gericht op de waterlijnes. En de derde is voor de andere structuren.

- 'Actief versterken': de provincie start zelf projecten
Wij willen de kwaliteit van landschap en cultuurhistorie door 'actief versterken' bevorderen. Dit doen we in de eerste plaats reeds gestarte cultuurhistorische projecten - zoals de Stichtse Lustwarande, Limes, Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) en Grebbelinie - en met nog nader uit te werken projecten. Hierbij gaat het om onderzoeksprojecten en om het uitvoeren van projecten in de zin van herstellen - versterken - herkenbaar maken - zichtbaar maken, al dan niet in combinatie met cultuurtoerisme. Wij doen dit gezamenlijk met andere partijen. Wij willen met deze projecten ook anderen inspiratie geven om op een creatieve manier met cultuurhistorie om te gaan.
Wij willen ons inzetten om met het Rijk en andere betrokken provincies en partijen in gezamenlijke projecten de linies als ruimtelijke structuren veilig te stellen en te onsluiten voor een breed publiek.

Kennis en informatie

Binnen de provincie is veel aan cultuurhistorische kennis beschikbaar. De provincie beschikt onder andere over diverse inventarisaties en beleidskaarten (waardekaarten). Deze documenten zijn samen met andere informatie te vinden in een uitgebreide kaartenbak. Van deze informatie is een cd-rom gemaakt die is verspreid onder alle gemeenten. Gemeenten kunnen altijd een beroep doen op de provincie.

De CHS zal op internet komen en is verspreid aan een zeer brede groep zowel intern als extern (waaronder gemeenten, maar ook waterschappen). In de CHS zijn de Belvedere-gebieden opgenomen. Belvedere-gebieden hebben echter geen invloed gehad op de waardenkaarten.

Al met al vinden de geïnterviewden dat de kennis extern beter is verspreid dan intern de provincie. Binnen de provincie blijft het alleen hangen bij personen die er in hun dagelijkse werkzaamheden mee te maken hebben of interesse hebben. Van alle externe partijen blijkt de cultuurhistorische kennis bij de stedenbouwkundige adviesbureaus nog het minste.

Tussen de provincie en de gemeenten bestaat een regulier overleg over ruimtelijke plannen. Cultuurhistorie is hier echter geen separaat agendapunt.

De provincie Utrecht probeert middels de CHER, een cultuurhistorisch effect rapportage, richting te geven aan de doorwerking van cultuurhistorie. In een CHER wordt o.a. een inventarisatie van de waarden van het gebied beschreven en worden de ontwikkelingsmogelijkheden gegeven. Het is de bedoeling om middels een CHER een standaard aan te bieden aan de gemeenten. De provincie zal dit echter nader moeten uitwerken in de Handreiking bestemmingsplannen.

Kenschets provincie Flevoland

Omgevingsplan

Het vigerende omgevingsplan van de provincie Flevoland is in november 2000 vastgesteld en bestaat uit 3 delen, de ontwikkelingsvisie 2030, het beleidskader en ontwikkeling 2001 – 2005 – 2015 en het uitvoeringsdeel. In alle drie de delen wordt aandacht besteed aan cultuurhistorie. De voorbereidingen voor een nieuw Provinciaal Omgevingsplan zijn opgestart. Het beleid voor cultuurhistorie zal hierin niet echt wijzigen. Er zal wel worden gezorgd voor een betere onderbouwing van cultuurhistorie door de Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

De ontwikkelingsvisie 2030 (deel 1) heeft een richtinggevend karakter voor ontwikkeling van de provincie op de lange termijn. In dit deel worden beleidsuitspraken gegeven. Cultuurhistorie is een essentieel element in beleidsuitspraak 21:

"Het beleid richt zich op het behouden en versterken van het specifieke karakter van het Flevolandse landschap. Een belangrijk element is daarbij het beschermen van de cultuurhistorische karakteristiek van het gebied en de aanwezige aardkundige en archeologische waarden, binnen de mogelijkheden die een verdere ontwikkeling van de provincie biedt".

In het beleidskader (deel 2) worden concreet geformuleerde beleidslijnen opgenomen voor de korte termijn (2001 – 2005) met een doorkijk naar de langere termijn. Hierin wordt aangegeven dat:

"Het provinciaal beleid richt zich op het instandhouden en uitbreiden van een veelvormig culturaanbod, het vergroten van de deelname aan manifestaties, het ondersteunen van (de groei van) structurele activiteiten van provinciale culturele instellingen, toename van het cultuurtoerisme en behoud en ontwikkeling van het cultureel erfgoed".

In het provinciaal Omgevingsplan is, naast een archeologische Monumenten Kaart (AMK), ook een cultuurhistorische waardenkaart opgenomen. Hierin zijn ook de Flevolandse Belvedere-gebieden opgenomen: Noordoostpolder-Urk en rivierduingebied Swifterband. De doelstelling van landelijke project Belvedere is het gebruiken van cultuurhistorische waarden als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen. De provincie is voornemens om vorm te geven aan de uitwerking van de Flevolandse Belvedere-gebieden in overleg met betrokken ministeries, gemeenten en particuliere organisaties.

Daarnaast gaat de provincie bevorderen dat cultuurhistorische en aardkundige waarden worden opgenomen als onderdeel van de ontwikkeling van landschap en toerisme. Daarbij zal worden onderzocht welke nieuwe functies het cultureel erfgoed kan krijgen ten behoeve van de toeristisch-recreatieve ontwikkeling.

De provincie is gestart met het opstellen van een Cultuurhistorische Hoofdstructuur welke ook in het nieuwe POP zal worden opgenomen. Te starten met nadere uitwerking voor Urk en Noordoostpolder.

Kennis en informatie

Bij de provincie is veel cultuurhistorische kennis aanwezig, verspreid over een beperkt aantal personen.

De cultuurhistorische expertise is ondergebracht bij Sociale Planvorming (SPV). Extern wordt de aanwezige kennis gebundeld in het Erfgoedcentrum Nieuwland i.o. (gemeenschappelijk orgaan). Hierin zijn 9 partners vertegenwoordigd, waaronder provincie Flevoland.

Kenschets provincie Noord-Holland

Streekplan

Cultuurhistorie speelt duidelijke rol in het ruimtelijk beleid van Noord-Holland. Daarnaast is in 2004 een Cultuurnota verschenen, die cultuurbeleid in brede zin beschrijft. In zowel de strategische hoofdlijnen als de regiohoofdstukken van het streekplan Noord-Holland Zuid 2003 komt het onderwerp naar voren. Dat geldt ook voor het Belvederebeleid. De Belvedere-gebieden zijn overgenomen in het streekplan. De Stelling van Amsterdam krijgt prominent aandacht. De inbreng van cultuurhistorie is onder meer onderbouwd door de lagenbenadering.

"Grote delen van het streekplangebied hebben een hoge cultuurhistorische waarde in de vorm van historische gebouwen, steden, landschappen, infrastructuur en - meer verborgen - archeologische vindplaatsen. In het streekplangebied staan deze waarden onder druk. De vraag is hoe het behoud van de cultuurhistorische waarden geïntegreerd kan worden in de verdere ontwikkeling."

"Een van de 6 hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid is:

Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen zal de provincie het aanwezige cultuurhistorisch erfgoed zoveel mogelijk behouden en inpassen in de ruimtelijke structuur. De Stelling van Amsterdam (exclusief Fort Velsen) zal als samenhangend geheel behouden blijven."

Eén van de opgaven is behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische waarden. Behoud door ontwikkeling is letterlijk het streven en die gedachte blijkt ook uit de lopende herziening van het streekplan voor het noordelijk deel. Die wordt momenteel vormgegeven in een ontwikkelingsbeeld met streekplanstatus. De provincie gaat daarin aan de slag met ontwikkelingsplanologie.

Kennis en informatie

De inventarisatie van waarden startte al in de jaren 70. Er ligt nu een volledige cultuurhistorische waardenkaart (CHWK) voor de provincie, die ook breed is en wordt gecommuniceerd binnen en buiten de organisatie. De kaart omvat zowel archeologie, monumenten als historische geografie. De 'stapeling' van waarden is vormgegeven in 10 basisstructuren, die de provincie actief gaat beschermen en ontwikkelen. De dienst Ruimte overlegt maandelijks met alle vakgebieden, waaronder cultuurhistorie. In samenwerking met gemeenten zijn regioprofielen ontwikkeld voor cultuurhistorie, die onder meer als belangrijke input voor herziening van streekplan Noord Holland-Noord fungeren.

Als 'loket' fungeren de regiocoördinatoren, die intern en extern bekend zijn en hun regionale deskundigheid en netwerk kunnen inzetten voor een integrale afweging.

Kenschets provincie Zuid-Holland

Streekplan

Vier streekplannen zijn aanwezig in de provincie Zuid-Holland: het streekplan Zuid-Holland Rijnmond uit 1999 is oud. In het Streekplan Zuid-Holland Zuid uit 2000 heeft cultuurhistorie een plaats gekregen en in de Streekplannen Zuid-Holland West (2003) en Oost (najaar 2003) zijn cultuurhistorie en het gedachtegoed van Belvedere opgenomen. Als voorbeeld is Streekplan Zuid-Holland West nader bestudeerd.

"De in het plangebied aanwezige cultuurhistorische waarden leveren een belangrijke, positieve bijdrage aan de beleving van het gebied door zowel bewoner als bezoeker. Behoud en versterking van deze kwetsbare kwaliteiten zijn noodzakelijk. Binnen de cultuurhistorie gaat het om elementen en structuren. Cultuurhistorische waardevolle elementen zijn bijvoorbeeld: boerderijen, molens, landhuizen, sluizen, bruggen, archeologische monumenten etc. Waar sprake is van samenhang tussen deze elementen onderling en/of met landschappelijke waarden wordt gesproken van cultuurhistorisch waardevolle structuren. De provincie is begonnen met het gebiedsgewijs in beeld brengen van deze cultuurhistorisch waardevolle structuren, Deze zullen vastgelegd worden in de Provinciale Cultuurhistorische Hoofdstructuur (PCHS). Vooruitlopend op dit proces is een aantal reeds bekende structuren reeds in dit streekplan opgenomen (zie ook kaart 6)."

Ondanks dat het Streekplan Zuid-Holland West vol staat met 'cultuurhistorie en Belvedere' wordt tijdens het interview door de provincie aangegeven dat ze zich met name op de economische ontwikkeling richten en dat cultuurhistorie geen speerpunt is in het beleid.

Cultuurhistorie is onderdeel van het 'groen-blauwe netwerk'. Het ruimtelijk beleid spitst zich toe op veertien structurerende elementen. In 2 van de 14 structurerende elementen is cultuurhistorie onderdeel, in SE 7 en SE 12:

SE7 "In het landelijk gebied wordt prioriteit gegeven aan de handhaving en zo mogelijk versterking van (deel)gebiedsspecifieke functies en waarden. Cultuurhistorisch waardevolle elementen worden daarbij zoveel mogelijk beschermd".

en SE.12 "Binnen de rode contour wordt uitgegaan van intensief ruimtegebruik waarbij aanwezige cultuurhistorische waarden zoveel mogelijk moeten worden beschermd.

In de tweede plaats bevat dit streekplan een aantal concrete beleidsbeslissingen (cbb's) welke de provincie essentieel acht om de gewenste ruimtelijke structuur te kunnen waarborgen. Een concrete beleidsbeslissing is een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Hiertegen bestaat de mogelijkheid van beroep.

Cbb1: "De duinen met (inter)nationale status (Habitat-gebieden); veiligstelling van de natuur- en landschapswaarden in het duingebied".

In de derde plaats bevat dit streekplan onderdelen die als kernpunt zijn aangeduid. De 69 kernpunten vormen de schakel tussen de structurerende elementen en de concrete uitvoeringspraktijk en geven aan op welke punten de provincie zich bij de uitvoering van het streekplan vooral zal richten. In een flink aantal is cultuurhistorie en archeologie opgenomen. De combinatie cultuur / recreatie komt ook veelvuldig voor. In K16 wordt een kernpunt gericht specifiek op de Belvedere:

"Bescherming dient te worden geboden aan de waardevolle elementen en structuren binnen de in het plangebied gelegen (rijks)Belvedere-gebieden en de (provinciale) Topgebieden uit de Cultuurhistorische Structuur (CHS)."

Voor de Belvedere en Top-gebieden zijn doelstellingen en streefbeelden geformuleerd.

In de beschrijving per deelgebieden worden de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid nader beschreven, waarbij de ruimtelijke consequenties zichtbaar worden gemaakt. Toetsing van deze plannen vindt in principe plaats aan de hand van de eerder gegeven kernpunten, mits er geen aanvullend beleid is opgesteld omdat GS zich van goedkeuring heeft onthouden (zoals bij stadsgewest Haaglanden bij enkele kernpunten het geval was).

Kennis en informatie

De kennis is intern geconcentreerd bij het Bureau Cultuur (kunst en erfgoed). Het Bureau Cultuur wordt vanaf het begin bij de planvorming betrokken, de afstemming verloopt redelijk goed. Op verzoek wordt door de provincie aangeleverd aan externen (voornamelijk de CHS).

Waardevolle structuren (archeologie, landschap en nederzettingen) en objecten zijn in kaart gebracht via de cultuurhistorische waardebeoordeling in de beleidsnota Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland. Op basis hiervan zijn 'Topgebieden behoud cultureel erfgoed' aangewezen, waarvan de meeste samenvallen met de Belvedere-gebieden die het Rijk heeft benoemd. De provincie wil de cultuurhistorische waarden richtinggevend laten zijn bij de verdere ontwikkeling van het streekplangebied. Niet door de huidige situatie te bevriezen, maar door op die waarden geënte ontwikkeling. De CHS werkt dan ook twee kanten op, richting het Streekplan en richting de bestemmingsplannen. De CHS komt gebiedsgewijs in het najaar van 2003 op het internet.

Daarnaast zijn in het kader van het Monumenten Selectie Project voorstellen gedaan voor nieuwe beschermde stads- en dorpsgezichten. Een aantal daarvan is door de gemeenten reeds in procedure gebracht. De stads- en dorpsgezichten kunnen ook betrekking hebben op landelijk gebied en landgoederen.

Kenschets provincie Zeeland

Streekplan

Het Streekplan Zeeland is in 1997 uitgekomen en besteedt weinig aandacht aan cultuurhistorie. In algemene bewoordingen is aangegeven dat het een aspect is om rekening mee te houden.

Intussen zijn wel een Cultuurnota verschenen (2000) en een 10-puntenplan voor cultuurhistorie. Dat geeft al aan dat het onderwerp hoger op de agenda staat. Dat zal ook blijken in het nieuwe streekplan (gepland 2006), waarin cultuurhistorie volgens eigen zeggen een prominente rol krijgt. De evaluatie van het huidige streekplan geeft al aan:

"Mede naar aanleiding van de Nota Belvedere wordt de aandacht voor cultuurhistorie verbreed. Naast het behoud dient het beleid ook gericht te zijn op het gebruik van cultuurhistorie als inspiratiebron bij ruimtelijke ontwikkeling van een gebied."

In het huidige streekplan is Belvedere uiteraard nog niet genoemd. Voor cultuurhistorische elementen wordt in de nota uit 1997 behoud nagestreefd, in het nieuw streekplan zal ontwikkeling leidend worden. Het is echter nog te vroeg om meer over de invulling te vertellen.

Kennis en informatie

Er is nog geen volledig beeld van de huidige waarden. De provincie laat binnenkort een cultuurhistorische structuur opstellen. Die zorgt voor een completering van de AMK en de IKAW die er al zijn. De inventarisaties zijn dus nog niet integraal uitgevoerd. De genoemde kaarten zijn wel bij elke gemeente aanwezig.

In de organisatie zitten de ambtenaren die zich met cultuurhistorie bezighouden in dezelfde directie: bij landelijk gebied & water en bij welzijn & cultuur. Men weet elkaar goed te vinden binnen de organisatie vanwege het relatief kleine ambtenarenapparaat, zo kwam uit het interview naar voren. Dat geldt ook voor contacten met gemeenten. Het 10-puntenplan uit 2002 gaf echter aan dat de deskundigheid soms onvoldoende was en te verspreid aanwezig.

Kenschets provincie Noord-Brabant

Streekplan

Het Streekplan Noord-Brabant dateert uit 2002. Cultuurhistorie heeft er een duidelijke plaats in, zowel in visie als beleidslijnen en –regels.

"In 2020 respecteren we de draagkracht van onze natuurlijke leefomgeving en onze landschappelijke en cultuurhistorische rijkdom. De bodem- en watervervuiling door de landbouw is geminimaliseerd en het oppompen van grondwater op de zandgronden is belangrijk verminderd. De rivieren en de beken hebben we ruimte gegeven hun waterafvoerende en -bergende functie ook in perioden van hevige regenval te kunnen vervullen. Binnen de groene hoofdstructuur heeft de natuur voldoende ontwikkelingsmogelijkheden. In vogelvlucht zijn twaalf robuuste aaneengesloten natuurgebieden van formaat waar te nemen, de zogenaamde regionale natuur- en landschapseenheden. Ze worden gekenmerkt door een grote mate van natuurlijkheid, weidsheid en stilte. We zijn er trots op dat cultuurhistorisch waardevolle elementen of ensembles in het landschap zijn behouden voor de generaties na ons."

De lagenbenadering is een belangrijk uitgangspunt van de visie. Cultuurhistorie is een onderkend element van de onderste laag die is opgebouwd uit met name bodem, water en natuur.

Het Belvederebeleid is in het streekplan verwerkt en wordt daarmee door de provincie nadrukkelijk uitgedragen naar de gemeenten. Het plan geeft aan wat de benoeming als Belvedere-gebied inhoudt en geeft ze weer op kaart. Met name in de Belvedere-gebieden wordt de samenhang van cultuurhistorische waarden van belang geacht.

"Met name in de Brabantse Belvedere-gebieden Langstraat, Dommeldal, Maasvallei, Griendtsveen-Helenaaven, Brabantse Wal en het Brabantse deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie vinden wij de versterking van de samenhang tussen de aanwezige cultuurhistorische (landschaps)waarden van groot belang. Bij omvangrijke ruimtelijke ingrepen in deze gebieden stimuleert de provincie dan ook dat een landschapsvisie en zo nodig een beeldkwaliteitsplan wordt opgesteld."

De provincie hanteert een ontwikkelingsgerichte benadering. Dat geldt in het algemeen voor het streekplan, maar zeker voor cultuurhistorie. In 1996 zette men al in op ontwikkeling:

"... het benutten van cultuurhistorische waarden ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, door het belang van deze waarden in andere provinciale waarden te versterken."

"Landschapswaarden ter bescherming en als inspiratiebron:

De grote verscheidenheid aan landschapstypen en cultuurhistorische (landschaps)waarden is een belangrijk element van de identiteit van Noord-Brabant. In het visiehoofdstuk zijn vijf gebieden gekarakteriseerd met een min of meer eigen landschappelijke identiteit: het groene hart van Brabant, het westelijk kleigebied, het noordelijk en oostelijk rivierengebied, het zuidelijk beekdalengebied en het oostelijk zandgebied. Ons beleid richt zich op versterking van de identiteit van deze gebieden en op de ontwikkeling van nieuwe landschappelijke identiteiten in de rest van Brabant. Hierbij is het de kunst om een goed evenwicht te vinden tussen het behoud van waardevolle landschappelijke karakteristieken, structuren en elementen, inclusief boven- en ondergrondse cultuurhistorische (landschaps)waarden, en de vernieuwing van het landschap. In dit verband is 'behoud door ontwikkeling' het uitgangspunt: belangrijke landschappelijke waarden verdienen het om te worden behouden, maar vooral ook om als inspiratiebron te worden gebruikt

bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.”

Deze lijn (het citaat is uit ‘Cultuur centraal in Brabant’ uit 1996) is na die tijd doorgetrokken. De omvorming van de intensieve veehouderij op zandgronden is daarvoor een belangrijke stimulans. Vooropstaat dat cultuurhistorie een plaats krijgt in de afweging van belangen in het landelijk en stedelijk gebied en waar mogelijk wordt ingezet bij de beleefbaarheid van het landschap en zijn geschiedenis. De uitdaging ligt volgens Noord-Brabant in een goed evenwicht te vinden tussen behoud van waarden en vernieuwing van het landschap. Behoud door ontwikkeling wordt letterlijk overgenomen in het streekplan.

De Cultuurhistorische Waardenkaart dateert ook uit 2002 en omvat de gebieden die van belang zijn. De Archeologische Monumenten Kaart is daarin opgenomen. De kaart is niet specifiek op Belvedere-gebieden gericht.

Kennis en informatie

De CHWK is het instrument dat de cultuurhistorische waarden ontsluit, zowel binnen als buiten de provincie. De kaart is helemaal ontwikkeld voor en beschikbaar via de moderne communicatiemiddelen als internet en is breed verspreid.

Een belangrijke personele invulling is de instelling van een coördinator planbegeleiding cultuurhistorie, die zorgt voor de inbreng van cultuurhistorische waarden in de afweging van belangen bij een ingreep. Een doelbewust aangebrachte schakel tussen cultuurhistorie en RO die ook door gemeenten om advies wordt gevraagd.

Kenschets provincie Limburg

Omgevingsplan

Cultuurhistorie is sterk verweven in het Limburgse ruimtelijk beleid. Zowel in de strategische lijn als in de uitwerking van het Provinciaal Omgevingplan wordt cultuurhistorie als volwaardig element betrokken in de afweging. In de praktijk gaat het met name om behoud en herstel van de bestaande waarden. Ontwikkeling van nieuwe functies voor cultuurhistorische relicten wordt wel nagestreefd en is ook in het streekplan beschreven, maar is vaak moeilijk te realiseren.

"Hoofdstuk 1: Limburg kwaliteitsregio

Landschapskwaliteit bestaat uit een samenhangend geheel van esthetische, ecologische en economische waarden. De landschappen en cultuurhistorische elementen vormen het geheugen van Limburg. Ze vertellen de ontstaansgeschiedenis van onze provincie. Limburg kent vier grote landschapstypen: Heuvelland, Maasdal, het Peelland (dekzandgebied met beekdal) en de Peelvenen (veengebied met open vlakten). ... Variatie in landschappen betekent het in stand houden van verschillen. Dit wil zeggen het onbebouwd laten van gebieden, grootschaligheid naast kleinschaligheid, het bedenken van passende patronen en het landschappelijk inpassen van bouwlocaties, bedrijventerreinen, wegen en dergelijke. Het landschap is al lang bij mensen in gebruik en heeft daardoor ook veel cultuurhistorische waarden. Dat zijn onder meer in goede staat verkerende monumenten, typerende stads- en dorpsgezichten en een scala aan archeologische terreinen en/of vindplaatsen die goed zijn geconserveerd of gedocumenteerd. We willen de ruime variatie aan landschappen in Limburg en de culturele erfenis bewaren. Dit om de geschiedenis van Limburg in de omgeving zichtbaar te houden en daardoor een aantrekkelijk woon- en leefklimaat te bieden."

De uitwerking van het beleid is opgenomen in hoofdstuk 4.

"Cultuurhistorie

De herkenbaarheid van de cultuurhistorische identiteit van Limburg geldt als uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk en stedelijk gebied. De archeologie, historische bouwkunst en historische geografie beschouwen wij hierbij als drie belangrijke bouwstenen van deze identiteit. De hoofdlijnen van en de samenhang tussen cultuurhistorische patronen in het landschap willen we accentueren. Behoud en inpassing van de cultuurhistorische waarden streven we primair na in de gebieden met een cultuurhistorische betekenis. Enerzijds betreft het hier de door het Rijk in de Nota Belvédère aangewezen gebieden die van (inter)nationaal belang zijn (zie kaart 4.7 Nota Belvédère). Hiervoor geldt een specifiek beleidskader en instrumentarium. Anderzijds betreft het gebieden (beekdal, oud-bouwlanden e.d.) die op basis van de aanwezige waarden op het gebied van archeologie, historische geografie en historische bouwkunst van provinciaal belang zijn (zie kaart 4.8 Cultuurlandschappen en kaart 4.9 Cultuurhistorische waarden)."

De Belvedere-gebieden zijn in het omgevingplan opgenomen maar de mensen die er mee moeten werken vinden het beleid te vrijblijvend en te weinig concreet om 'behoud door ontwikkeling' in deze gebieden daadwerkelijk meer inhoud te geven, zo blijkt uit het interview.

"Om de kwaliteitsregio Limburg vorm te geven is een duurzaam evenwicht noodzakelijk. Evenwicht tussen het beschermen en ontwikkelen van natuurlijke en culturele waarden aan de ene kant en het bieden van een gezond sociaal-economisch klimaat aan de andere kant. Dit evenwicht vraagt om een juiste ruimtelijke inpassing en afstemming tussen beide belangen. De in paragraaf 3.1 besproken kwaliteitsprofielen moeten er op de schaal van Limburg voor zorgen dat er duidelijk

verschillende gebieden binnen Limburg blijven bestaan om daarmee tegemoet te komen aan de behoefte aan identiteit (geborgenschap) en variëteit (keuzevrijheid). De kwaliteitsprofielen sturen op algemene inrichtingsdoelen. Op het schaalniveau daaronder worden de kwaliteitsprofielen aangevuld, genuanceerd en gedetailleerd via tien perspectieven. Cultuurhistorie is onderdeel van de perspectieven 4, 5 en 6."

Kennis en informatie

Een cultuurhistorische hoofdstructuur is er niet, maar de waarden zijn uitgebreid in kaart gebracht. Gezien het vele materiaal lijkt een 'hoofdingang' voor de toegang tot deze kennis zeer wenselijk. Zeker ook gezien de ligging tussen twee buurlanden. Ook de samenhang tussen de inventarisaties van archeologie, monumenten en historische geografie moet worden vergroot. Een en ander zal zijn beslag moeten krijgen in de regionale cultuurhistorische waardenkaart die in voorbereiding is.

Het streekplan bevat een kaart Cultuurlandschappen, de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart, een kaart met Belvedere-gebieden en een kaart met Aardkundige waarden. Daarnaast zijn er nog de nodige andere kaarten en registers zoals van bijvoorbeeld rijksmonumenten en historische bouwkunst en archeologie. Op internet staat een aantal van deze kaarten.

Over cultuurhistorie is geregeld contact met gemeenten, andere provincies en ROB en RDMZ. Ook zou provincie Limburg projectontwikkelaars actiever willen informeren.

3.2.3 Uitwerking specifieke actiepunten

Aanwijzen beschermde landschapsgezichten door provincies in Belvedere-gebieden (A9)

Verzoek aan provincies om te bezien of aanvullend beschermingsinstrumentarium in Belvedere-gebieden nodig is (A15)

Provincies geven voorrang aan Belvedere-gebieden bij inzet van de Natuurbeschermingswet (A16)

Het betreffende artikel over landschapsgezichten in de Natuurbeschermingswet is nog niet in werking getreden, derhalve heeft geen uitvoering plaatsgevonden van deze actiepunten.

De provincie Noord-Holland beschikt zelf over een monumentenverordening met de mogelijkheid om provinciale stads- en dorpsgezichten aan te wijzen.

3.3 Lokaal

3.3.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
1	Cultuurhistorie als toetsingskader gemeenten
3b	Actief beleid voor Belvedere-gebieden door gemeenten

3.3.2 Resultaten van de enquête

Om een beeld te krijgen van de bekendheid, doorwerking en uitvoering van Belvedere in gemeenten is een telefonische enquête afgenomen onder 25 gemeenten. Daarbij is gezocht naar een evenwichtige responsgroep, zowel naar grootte (klein, middel, groot) als naar Belvedere-betrokkenheid (wel/geen Belvedere-gebied/stad, Belvedere-subsidie toegekend, afgewezen, dan wel nooit aangevraagd).

De resultaten staan verspreid over de hoofdstukken bekendheid (2), doorwerking (3) en uitvoering (4). In deze paragraaf de relevante zaken met betrekking tot de doorwerking van Belvedere. Dit dekt de lading van de actiepunten **A1 en A3b**.

De bevindingen komen op hoofdlijnen overeen met eerdere bevindingen uit studies van Oversticht (Overijssel) en het Expertisecentrum van het ministerie van LNV.

Belangrijke bevindingen rapport Oversticht (2002, betreft gemeenten in Overijssel)

- . organisatie: kennis en ervaring niet/beperkt aanwezig (kleine gemeenten) dan wel versnipperd/onvoldoende gecoördineerd;
- . ambitie: aandacht voor cultuurhistorie is gegroeid, maar weegt nog niet op tegen andere belangen; ambitie is erg persoonsgebonden (bestuurlijk / ambtelijk); grotere gemeente over het algemeen een hogere ambitie dan kleinere gemeenten;
- . cultuurhistorie in planvormingsproces: meestal wel aandacht, maar ook vaak onvoldoende of niet op het juiste (vroege) moment, mede door het ontbreken van een gemeentelijk beleidskader voor cultuurhistorie;
- . informatie en kennis: vaak wel versnipperd, maar wel voldoende; bundeling en beschikbaarstelling kan beter;
- . externe partijen: Oversticht, RDMZ en ROB belangrijke bronnen, maar ook lokale historische verenigingen en (stedenbouwkundige) adviesbureaus; kleinere gemeenten maken vooral gebruik van externe advisering.

Belangrijkste bevindingen rapport EC-LNV (2001)

- . visie: visie op de kwaliteit van de leefomgeving is belangrijk voor gemeenten, maar ontbreekt vaak; bestemmingsplannen zijn vaak conserverend;
- . informatie: vaak te weinig of te versnipperd; cultuurhistorische waardenkaarten kunnen goed hulpmiddel zijn (alles integraal en toegankelijk bij elkaar);
- . subsidiemogelijkheden: mogelijkheden vaak onvoldoende bekend, Belvedere-subsidie wordt onvoldoende benut;
- . organisatie: van integrale planvorming is vaak geen sprake: te weinig capaciteit, te versnipperd, te weinig samenwerking; daardoor cultuurhistorie te beperkt of te laat in het planproces;

- instrumentarium: juridisch (mogelijkheden, bv. van aanlegvergunningenstelsel, vaak onvoldoende benut), handhaving (problematisch) en financiën (onduidelijk of te weinig);
- nog te weinig georganiseerd, te veel afhankelijk van juiste persoon op de juist plek.

Gemeentelijk cultuurhistorisch beleid

Gemeentelijk cultuurhistorisch beleid

14 van de 25 gemeenten hebben een cultuurhistorisch beleid. Het beleid dat er is, is zeer divers:

- van een (enge) monumentennota tot een (brede) cultuurhistorienota;
- verwachtingen- of vondstenkaart;
- erfgoedplan;
- meerjarenvisie.

Van de 11 gemeenten die niet over een cultuurhistorisch beleid beschikken, heeft een aantal wel zaken als een gemeentelijke monumentenlijst of een monumentenverordening. Opvallend is dat de gemeenten zonder beleid de kleinere gemeenten zijn buiten de Belvedere-gebieden.

Zowel bij gemeenten die wel beleid hebben, als die het niet hebben, komen verwijzingen voor naar welstandsbeleid, structuur- of stadsvisies, bestemmingsplannen of de provinciale CHW-kaart, als zaken waar cultuurhistorie in meer of mindere mate in is vastgelegd.

Alhoewel 11 van de 25 gemeenten dus zeggen geen beleid te hebben, zijn er van die 11 gemeenten toch nog 7 gemeenten die aangeven wel een zekere mate van cultuurhistorisch beleid te voeren. Daarbij wordt onder andere bedoeld op het meewegen van cultuurhistorie in de beoordeling van bouwplannen en het opstellen van bestemmingsplannen.

Van de 21 gemeenten (14 met concreet beleid, en 7 gemeenten die een beleid voeren) die aldus aangeven wel een beleid te voeren geven 6 gemeenten aan dat ze een conserverend / beschermden beleid hebben, slechts 1 gemeente kiest voor de ontwikkelingsgerichte inpassing en 14 geven een mix aan. Bij de mix-gemeenten wordt veel de term 'maatwerk' genoemd: elke situatie vraagt zijn eigen afweging en strategie. Dit geldt voor 8 gemeenten.

Belang van cultuurhistorie

Het belang van cultuurhistorie werd als volgt gezien:

Belang:	ambtelijk	bestuurlijk (volgens ambtenaar)
Zeer belangrijk	4x	6x
Belangrijk	15x	10x
Beperkt belangrijk	6x	7x
Onbelangrijk	0x	1x
Geen oordeel		1x

Daarbij worden de volgende opmerkingen gemaakt (telkens door 1 gemeente):

- Al 10 jaar beleid, ook groot draagvlak bij bevolking en daarmee politiek;
- Het ging afgelopen jaren goed door financiële mogelijkheden, vrees voor bezuinigingen in toekomst;
- Cultuurhistorie delft vaak onderspit bij integrale afwegingen (o.a. vanwege aard erfgoed, bijvoorbeeld geen historische kern);
- MIP afgerond, voor het eerst sinds 10 jaar wordt er nu ook geld voor uitgetrokken;
- Ambtelijk vooral bij monumentenzorg en natuur&landschap, bestuurlijk een stijgende waardering door het bombarderen met informatie. Ook stelt monumentenzorg zich 'commerciëler' op: bijvoorbeeld worden de voordelen van een binnenstad met cultuurhistorie gekoppeld aan toerisme / evenementen ("150.000 bezoekers in een weekend t.o.v. 75.000 bezoekers aan het museum in een jaar");
- Er wordt wel geld voor vrij gemaakt, maar ad hoc (geen beleid);
- Voornamelijk het beschermde stadsgezicht wordt belangrijk gevonden;
- Bestuurlijk belangrijk omdat we vrij veel monumenten hebben;
- Cultuurhistorie is aangeslagen bij de politiek als issue (o.a. voor sociale cohesie, educatie: links college), het is een scoringsfactor ("iedereen kan er iets mee"), nu aantonen dat er iets bereikt is. Wel telkens nieuwe toepassingen blijven laten zien;
- Cultuurhistorie is onderdeel van de afweging, maar "we bemoeien ons met 100%, in 75% krijgen we geen erkenning en in 25% wel";
- Belvedereproject is zeer goed ontvangen (bestuurlijk, ambtelijk als inwoners).

Kennis en organisatie

Benodigde kennis voor cultuurhistorie

5 gemeenten zeggen genoeg kennis in eigen huis te hebben en eveneens 5 zeggen alle kennis van buiten te halen. Bij 15 gemeenten is dat een mix. Genoeg kennis in eigen huis is niet per sé gebonden aan de grootte van een gemeente. De benodigde kennis van buiten komt van:

Adviesbureaus	18x
Monumentencommissie	3x
Heemkundevereniging / lokale historische vereniging / amateurarcheoloog	9x
Regio-overleg	2x
Rijksdienst	5x
Provinciaal steunpunt	15x
Cursussen / literatuur	2x

Specialisme cultuurhistorie in de organisatie

Cultuurhistorie is als volgt ondergebracht in de gemeentelijke organisatie:

waar	aantal	opmerkingen
Apart specialisme	1	
<ul style="list-style-type: none"> • Elders ondergebracht / geen apart specialisme 	7	bijvoorbeeld bij: <ul style="list-style-type: none"> • Bouwkunde 3 • Welzijn 1 • Milieu / bouwen/ wonen: 1 • Civiel: 1

• Bij RO	12	
Bij verschillende afdelingen	5	

De benaming van de functie van de ambtenaar is zeer divers. In 7 gevallen omvat de taak uitsluitend 'cultuurhistorie', maar dan in enge zin: monumenten(zorg).

4 OVER DE UITVOERING VAN BELVEDERE

4.1 Uitvoering op nationaal niveau

4.1.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
23	Nationale Belvedere-projecten

Zie paragraaf 4.5 van het bijlagenrapport.

4.2 Uitvoering op provinciaal niveau

4.2.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
4	Versterkte doorwerking van Belvedere in PPC's
22	Vraag aan provincies om (in ieder geval in Belvedere-gebieden) regie te voeren en uitvoeringsgericht beleid voor versterking cultuurhistorische waarden te formuleren
20	Provincies expliciteren cultuurhistorische opgaven in lopende gebiedsgerichte projecten
21	Provincies worden uitgenodigd om gebiedsgerichte aanpak voor cultuurhistorie vorm te geven
25	Afsluiting gebiedscontracten tussen rijk en provincies voor gebiedsgerichte aanpak cultuurhistorie

4.2.2 Kenschets provincies

In deze paragraaf wordt, provinciegewijs, een kenschets gegeven van de uitvoering van Belvedere in de provincies. Deze kenschets dient ter ondersteuning van paragraaf 2.4 van het hoofdrapport, gebaseerd op een analyse van de provinciale streek- en omgevingsplannen, de provinciale nota's plantoetsing en interviews met alle provincies. De kenschets streeft geen volledigheid na, wel een treffende illustratie van de uitvoering van Belvedere in de provincies. De kenschets dekt de lading van de actiepunten **4, 22, 20 en 21**.

Kenschets provincie Groningen

Toetsing

Toetsing van bestemmingsplannen vindt plaats aan het Omgevingsplan. In de praktijk zorgt de provincie ervoor dat ze vanaf het begin af aan betrokken is bij het opstellen van bestemmingsplannen. Hiermee wordt voorkomen dat er ontwerp-bestemmingsplannen worden ingediend die weer 'over mogen'. De provincie zorgt er dus voor dat hun 'wensen gehoord worden'. Er wordt actief getoetst op cultuurhistorie.

Omdat het POP ontwikkelings- en toekomstgericht is, heeft de provincie Groningen onlangs een Nota Plantoetsing opgesteld. Deze zal eerst de inspraak ingaan en vervolgens worden geïmplementeerd bij de gemeenten. In de toekomst is het de bedoeling dat de toetsing zal plaatsvinden aan de hand van de Nota Plantoetsing.

In de concept Nota plantoetsing zijn verwijzingen opgenomen naar hoofdstukken of kaarten in het POP. Ook zijn er onder 'landschap en cultuurhistorie' enkele beoordelingspunten voor de planopsteller/toetser gegeven.

"Past voorgenomen ingreep in het landschap en de stijl waarin wordt gebouwd?"

"Bij het beoordelen van de effecten van een ingreep op landschap en cultuurhistorie moet rekening worden gehouden met de waarden waarover beleidsmatig overeenstemming is".

"Ingeval van waarden waar nog geen overeenstemming over is bereikt, moet de gemeente de cultuurhistorische en landschappelijke waarden inventariseren en actualiseren. In overleg met de provincie moet worden bepaald in hoeverre met deze waarden in het plan rekening moet worden gehouden".

Uitvoering

Cultuurhistorie speelt een rol bij landinrichting en waterbeleid. In de regioperspectieven, die als uitwerking van het POP nu verder ter hand worden genomen is als eerste de opgave voor het landschap opgepakt met het opstellen van landschappelijke raamwerken. Deze zullen uitmonden in landschapsontwikkelingsplannen met een daarbij behorend uitvoeringsprogramma en financieringsparagraaf.

"Stimuleren landschapsontwikkeling en -beheer: extra middelen worden ingezet voor behoud, herstel en ontwikkeling van karakteristieke natuur- en landschapswaarden. In overeenstemming met het Verdrag van Malta zal de provincie zich inzetten voor het sparen van de archeologische waarden in onze provincie. Dat kan bijvoorbeeld door deze waarden in te passen in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, waardoor het eigen karakter van de betreffende locatie wordt versterkt. Indien het bodemarchief op grond van zwaarwegende maatschappelijke belangen toch moet worden aangetast, dient opgraving plaats te vinden op kosten van de verstoorder. Wanneer dit bijzondere archeologische informatie oplevert, wordt geprobeerd de informatie zichtbaar te maken, bijvoorbeeld door het plaatsen van een informatie-paneel. De archeologische waarden staan weergegeven op de Archeologische Monumenten Kaart.

Daarnaast maakt de provincie gebruik van de regionale middelen in het kader van de subsidieregeling Belvedere en zijn/worden tal van ontwerpen, identiteitsstudies gemaakt waarvan de uitvoering ook wordt opgenomen in het landschapsontwikkelingsplan.

"Herstel natuur- en landschapswaarden in het witte gebied:

Bij ingrepen wordt rekening gehouden met de aanwezige waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie. Wij zullen nagaan hoe de basiskwaliteit van natuur en landschap (waaronder cultuurhistorische aan aardkundige elementen) kunnen worden gehandhaafd en versterkt."

Momenteel is de provincie bezig met het opzetten van een Groninger monumentenfonds. Dit onder meer ter behoud van de streekeigen bebouwing.

Daarnaast wordt aangegeven dat er een POPUP is opgesteld, een uitvoeringsprogramma voor de periode 2001 – 2004. Hierin wordt per regio de visieontwikkeling beschreven en de bijbehorende uitvoeringsprojecten. In de POPUP worden in de regio West Groningen een tweetal (cultuurhistorische) projecten gegeven.

"Kwaliteitsverbetering kwetsbare gebieden (SGB)

Verbetering van de kwaliteit van natuur, landschap, landbouw, recreatie, cultuurhistorie, milieu en water in de meest kwetsbare gebieden (beschermingsgebied) middels het gebiedsgerichte SGB instrumentarium. SGB gebiedsplan en jaarprogramma's zijn voor de periode 2002 - 2005 het integrale kader voor uitvoeringsprojecten met SGB-financiering. Resultaten zijn: een gebiedsplan waarin POP-doelstellingen zijn uitgewerkt in operationele doelstellingen voor West-Groningen; een programma met projecten en monitoring van de geprogrammeerde doelen."

De provincie geeft aan dat ze ondervinden dat Belvedere met name is gericht op het ontwerpen, terwijl het goed zou zijn om Belvedere ook te richten op de uitvoering.

Kenschets provincie Friesland

Toetsing

De provincie Friesland beschikt over een Handleiding gemeentelijke plannen. Voor de toetsing van bouwhistorie en archeologie werkt de Handleiding goed. Voor de historische geografie en grotere structuren niet altijd. Er is namelijk geen formeel cultuurhistorisch beleid om op te toetsen. Er zijn alleen beschermde gebieden: Belvedere-gebieden, Monumenten Inventarisatie Project (MIP) en Monumenten Selectie Project (MSP). In het nieuwe Streekplan zal het cultuurhistorische beleid worden uitgewerkt.

Tijdens het interview wordt aangegeven dat de bestemmingsplannen ten aanzien van cultuurhistorie over het algemeen nog niet voldoen aan de wensen van de provincie. Detailelementen worden wel beschreven maar de grotere context is vaak onvoldoende uitgewerkt: "men verliest zichzelf vaak in details".

Bestemmingsplannen komen altijd bij de archeoloog op tafel maar lang niet altijd bij de cultuurhistoricus. Ten opzichte van enkele jaren is wel sprake van verbetering. Het probleem is dat er altijd wel aan cultuurhistorie wordt gedacht, maar de doorwerking / inpassing ervan is afhankelijk van het moment en de persoon. De meeste adviezen, vaak in de zin van "rekening houden met ...", worden verwerkt.

De provincie Friesland geeft aan dat ze betrokkenheid van diverse partijen heel belangrijk vindt. Onlangs is Plattelânsprojekten opgezet. Een bureau, gesubsidieerd door de provincie, begeleidt initiatiefnemers bij het vinden en aanvragen van subsidies bij de provincie, het rijk en de EU. Daarnaast is er een steunpunt opgericht. Het steunpunt (loket) levert advies aan de buitenwereld over ruimtelijke plannen.

Uitvoering

In de Plattelânsprojekten expliciteert de provincie cultuurhistorische opgaven in lopende gebiedsgerichte projecten. Daarnaast heeft de provincie enkele Belvedere-projecten en is ze druk bezig met het verspreiden van de informatie die op de cultuurhistorische kaart staat. Daarnaast participeert de provincie in het vervolg van Landswad. Een project, vergelijkbaar met een Belvedere-project, alleen dan op internationaal niveau. In samenwerking met Duitsland en Denemarken zijn de cultuurhistorisch waardevolle elementen langs de kust in kaart gebracht.

Ook is de provincie actief geweest in het kader van 'jaar van de Boerderij'. Het doel hiervan is behoud en beheer van historische boerderijen, erven en het bijbehorende landschap, en het scheppen van voorwaarden waarmee aan de landelijke bouwkunst op verantwoorde wijze een nieuwe toekomst kan worden geboden.

Kenschets provincie Drenthe

Toetsing

Toetsing vindt plaats aan de hand van het Provinciaal Ontwikkelingsplan. De provincie Drenthe heeft geen Nota plantoetsing. In nieuwe POP is een toetsingskaart (= functiekaart) opgenomen. Hierop staan verschillende zones (met bijbehorende (cultuurhistorische) criteria). Deze kaart is ook onder te verdelen in een aantal deelgebieden waarvan een beschrijving in het POP is te vinden, inclusief tabellen (matrix) hoe hoog / laag de historische geografie scoort. Aan de hand van de kaart, deelgebieden en matrix en zones wordt de toetsing uitgevoerd.

Tijdens toetsing wordt bekeken wat er in het gebied aanwezig is, wat de plannen zijn en wat het beleid is. Vervolgens wordt gekeken naar de zones (en de relatie met cultuurhistorie). De ontwikkelingsgerichtheid is afhankelijk van de zones. Voor toetsing vindt over het algemeen vooroverleg plaats. In de praktijk blijkt dat de bestemmingsplannen goed zijn afgestemd op het omgevingsplan. Momenteel zijn steeds meer gemeenten bezig met het opstellen van ontwikkelingsvisies.

Bestemmingsplannen worden rondgestuurd langs de verschillende productgroepen. Eenmaal per maand komt deze groep bij elkaar (CARP = Commissie Afstemming Ruimtelijke Plannen, met de mensen uit de productgroepen en het Drenths Plateau). Zij stellen een integraal advies op.

De PCO toetst. Het rijk trekt zich hier steeds meer terug. Cultuurhistorie is geen agendapunt. Binnen de PCO wordt het advies van de CARP besproken. De PCO en de CARP zitten meestal op één lijn. Dit is niet het geval als iets politiek gevoelig (economische ontwikkeling) ligt, dan wordt cultuurhistorie wel eens terzijde geschoven. Cultuurhistorie kan in principe een afwijzing van het bestemmingsplan veroorzaken, maar dat gebeurt in de praktijk nauwelijks.

Uitvoering

De provincie Drenthe heeft een toezegging binnen van het Projectbureau Belvedere voor een subsidie voor Belvedere Bureau Noord Nederland (BNN).

Voor september en volgend jaar staat een drietal Belvedere projecten op stapel, namelijk Maatschappij van Weldadigheid (integrale visie opstellen Frederiksoord) en Veenhuizen (beide indien in september) en Emmen (2004). Daarnaast is onlangs het Project Ruimtelijke Kwaliteit gestart.

Binnen de provincie zijn 4 coördinatoren werkzaam die het gebiedsgerichte beleid vormgeven (onder andere SGB- subsidie). In het kader hiervan worden diverse cultuurhistorische projecten uitgevoerd, waaronder een brochure over WO II en Zuid-west Drenthe en een route langs monumentale boerderijen.

In de praktijk blijkt cultuurhistorie steeds meer de aanleiding om een project te starten. Toerisme en recreatie drijven op cultuurhistorie.

Kenschets provincie Overijssel

Toetsing

In het streekplan wordt het zoneringsbeleid gebruikt. Per zone wordt een beleidsbeschrijving gegeven. Los van deze beleidsbeschrijving geldt dat bij nieuwe ontwikkelingen rekening moet worden gehouden met de aanwezige basiskwaliteiten van een gebied (bodem, water en lucht, natuur- en landschap, cultureel erfgoed en aardkundige waarden). Voor het beoordelen van concrete ruimtelijke plannen biedt het streekplan (en haar (indicatieve) kaarten) niet in alle gevallen voldoende toetsingskader. Om toch een goede beoordeling te kunnen maken heeft de provincie de Handreiking en beoordeling ruimtelijke plannen (februari 2003) opgesteld. De handreiking vormt als het ware het spoorboekje met toetsingscriteria voor het beoordelen van bestemmingsplannen. Hierin staat dat:

"... cultuurhistorie vele aspecten omvat.....Het is ondoenlijk om vooraf uniforme aandachtspunten aan te geven. Elke situatie vergt haar eigen benadering en cultuurhistorie omvat vele elementen. De archeologische aspecten horen daar nadrukkelijk bij. Voor een eerste oriëntatie dienen o.a. de Archeologische monumentenkaart en de Indicatieve kaart archeologische waarden te worden geraadpleegd (cd rom)."

"In gemeentelijke plannen wordt vanaf het begin van de planvorming rekening gehouden met archeologische en cultuurhistorische waarden."

Veelal zit de provincie in het voortraject al aan tafel met de diverse partijen. Samen met de partijen wordt een integrale totaalvisie opgesteld waarvan cultuurhistorie onderdeel uitmaakt. De bescherming van de waardevolle waarden en landschapselementen wordt in het bestemmingsplan vastgelegd. Op deze wijze gaan behoud en ontwikkelingsgericht omgaan met die waarden hand in hand.

Uitvoering

Er is een activiteitenprogramma Streekplan 2000+ opgesteld. Hierin worden alle concrete acties opgesomd. De acties en haar uitwerking met betrekking tot cultuurhistorie worden hieronder gegeven:

- Actiepunt: Het samen met de gemeenten en andere participanten opstellen van ontwerpstrategie voor het herinrichten van één of enkele Belvedere-gebieden, waarbij enerzijds recht wordt gedaan aan de waarden van cultureel erfgoed en anderzijds aan de economische belangen; er zijn twee projecten in de Belvedere-gebieden Zuid-Twente en Polder Mastenbroek uitgevoerd en inmiddels ook geëvalueerd. Deze projecten zijn in samenwerking met meerdere partijen uitgevoerd, waaronder de gemeenten.
- Actiepunt: Het stimuleren van gemeenten bij het opstellen van cultuurhistorische verkenningen en het opstellen van beeldkwaliteitsplannen voor zowel waardevolle stads- en dorpsgezichten als waardevolle cultuurlandschappen. Over het algemeen zijn gemeenten doordrongen van de cultuurhistorische waarde in hun gebied.
- Actiepunt: De provincie bevordert de aanwijzing tot beschermde buitenplaats van haar vele landgoederen en buitenplaatsen.

Omdat de provincie vrijwel alle plannen integraal uitvoert speelt cultuurhistorie in alle aspecten een rol. Bijvoorbeeld: er wordt thans samen met de waterschappen een wateratlas opgesteld waarin de cultuurhistorische aspecten in kaart worden gebracht (sluizen, stuwen e.d.).

Kenschets provincie Gelderland

Toetsing

De Handleiding bestemmingsplannen geeft nadrukkelijk aan dat cultuurhistorie één van de onderwerpen in de afweging moet zijn. De toetsing in de praktijk ligt niet vast in regels maar is gegroeid. Kwetsbaar punt is de afdeling die in eerste instantie bekijkt of cultuurhistorie bij een plan in het geding is. Dat zijn geen cultuurhistorici.

"Het bestemmingsplan dient te zijn gebaseerd op een duidelijk afweging van de ruimtelijk relevante belangen in het plangebied. Daartoe worden in ieder geval belangen van natuur en bos, cultuurhistorie inclusief archeologie, aardwetenschappelijke waarden, milieubeschermingsgebieden inclusief stilte- en grondwaterbeschermingsgebieden en landbouwkundige belangen."

en de beleidsuitgangspunten voor cultuurhistorie:

"Zowel in hoofdlijnen van beleid voor verstedelijking als die voor het landelijk gebied is het uitgangspunt dat cultuurhistorische structuren en waarden dienen te worden ontzien, instandgehouden, versterkt of zorgvuldig ingepast."

Uitvoering

De kadernota Belvoir is voorzien van een werkprogramma met bijbehorend budget. Na 2004 wordt dit voortgezet in een nieuw werkprogramma.

"Het behoud van cultuurhistorisch belangrijke structuren en objecten kan direct bevorderd door:

- Bijzondere aandacht binnen het subsidiebeleid voor monumenten, objecten en complexen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden, waarbij tevens de relatie met toerisme en recreatie aandachtspunt is;
- Het aangeven welke gebieden een cultuurhistorische attentiewaarde hebben, waarmee beleidsmatig nadrukkelijk rekening moet worden gehouden. In overleg met gemeenten zal bijzondere aandacht worden gevraagd voor cultuurhistorische aspecten in ruimtelijke plannen. Het opstellen van cultuurhistorische verkenningen en beeldkwaliteitsplannen wordt gestimuleerd;
- Bijzondere aandacht voor de thans, op grond van art. 35 Monumentenwet, beschermde stads- en dorpsgezichten, en voor die welke een procedure tot aanwijzing voor bescherming loopt (het monumenten Selectie Project);
- Bijzondere aandacht voor het niet zichtbare deel van het cultuurhistorische erfgoed, de archeologische belangen moeten tijdig betrokken worden bij ruimtelijke planvorming."

De provinciale medewerkers vinden dat Belvedere te eenzijdig is gericht op innovatieve projecten, terwijl men ook op uitvoeringsniveau aan de slag moet gaan. Bij de aanvraag van middelen is de aanvraag vaak dermate gecompliceerd dat het teveel moeite kost in verhouding tot de opbrengst. Ze pleit sterk voor gebiedsgericht beleid vanuit LNV, zodat ook de subsidieregelingen vereenvoudigd kunnen worden en efficiënter in het gebruik zijn.

Kenschets provincie Utrecht

Toetsing

De provincie Utrecht heeft de nota 'Niet van gisteren' opgesteld. Met de in de nota 'Niet van Gisteren' neergelegde visie geeft de Provincie Utrecht aan waar prioriteiten liggen voor cultuurhistorisch gebiedsbeleid voor de komende jaren. De visie is bedoeld om richting te geven aan het sectorale cultuurhistorische beleid. Daarnaast is hij ontwikkeld om andere beleidsvelden en andere overheden te inspireren en te beïnvloeden bij hun ruimtelijke ambities. Om de provinciale ambities te kunnen realiseren zijn drie vormen van sturing onderscheiden. Bij het toekennen van een sturingsmechanisme is rekening gehouden met de dynamiek in de gebieden en de ambities vanuit andere beleidsvelden.

De huidige Nota bestemmingsplannen (alleen buitengebied) zal zo spoedig mogelijk worden vernieuwd. Ondermeer de CHS zal dan een plaats krijgen in de Handreiking. Hoe de CHS zal worden opgenomen is nog onduidelijk. In de huidige Handreiking wordt onder meer gevraagd om in het bestemmingsplan kaarten op te nemen met waardevolle elementen en een cultuurhistorische paragraaf op te nemen.

De toetsing van bestemmingsplannen is situatie-afhankelijk en afhankelijk van de gemeente. Sommige gemeenten komen al in een vroegtijdig stadium langs, anderen (te) laat. Soms is er sprake van uitbesteding. In het laatste geval blijkt dat niet bij ieder adviesbureau cultuurhistorie voldoende goed tussen de oren zit. In de toekomst zal meer gebiedsgericht worden gewerkt.

Indien een bestemmingsplan moet worden getoetst wordt het plan verspreid onder diverse personen die op basis van hun expertise een advies uitbrengen. Tussen de personen die de adviezen schrijven voor de PPC en 'de werkvloer' is regelmatig contact. Over het algemeen zitten de provincie en de PPC op één lijn. De praktijk wijst uit dat bestemmingsplannen niet worden afgekeurd als cultuurhistorie niet (volledig) is meegenomen.

Uitvoering

In het nieuwe streekplan is het derde sturingsmechanisme 'Actief versterken'. Hierin start de provincie zelf projecten. De provincie schrijft in haar nieuwe streekplan

"... dat ze de kwaliteit van landschap en cultuurhistorie door 'actief versterken' willen bevorderen."

Dit doet de provincie met projecten zoals de Limes, Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW), Grebbelinie en de Pyramide van Austerlitz.

Daarnaast start de provincie met de implementatie van de CHS (Belvedere-project). Dit project is met name gericht op hoe anderen de CHS oppakken. De CHS is daarnaast bedoeld anderen te stimuleren om projecten op het gebied van cultureel erfgoed op te pakken.

Ter bevordering van de inbedding van cultuurhistorie in ruimtelijke plannen bestaat het stimuleringsinstrument 'cultuurhistorische effectrapportage' (CHER). De provincie zal dit zo spoedig mogelijk nader uitwerken.

Uit het nieuwe Streekplan:

"Ter bevordering van de inbedding van cultuurhistorie in ruimtelijke plannen bestaat het stimuleringsinstrument 'cultuurhistorische effectrapportage' (CHER). Wij beschikken reeds over een budget voor CHER's in bepaalde situaties of gebieden. Dit budget willen wij vanaf 2005 actiever inzetten. Wij maken daarvoor in het kader van de nieuwe Cultuurnota een nadere beleidsuitwerking."

Kenschets provincie Flevoland

Toetsing

Zowel de cultuurhistorische waardenkaart als de archeologische waardenkaart dienen als provinciaal toetsingskader bij het beoordelen van ruimtelijke plannen. De cultuurhistorische waardenkaart betreft de waarden met betrekking tot de inpoldering, landschappelijke karakteristieken, monumenten en landschapskunst.

Van gemeenten wordt in het kader van de onderzoeksplicht voor planprocedures verwacht dat in de toelichting van bestemmingsplannen aandacht wordt besteed aan cultuurhistorie in het algemeen en archeologie in het bijzonder. Een Leidraad bestemmingsplannen is in de maak. Archeologie is daarin een goedkeuringscriterium, cultuurhistorie een afwegingscriterium.

In bestemmingsplannen voor het landelijk gebied - met uitzondering van de milieubeschermingsgebieden voor bodem - wordt verwacht dat aanlegvergunningen voor terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde verplicht worden gesteld, waarbij bodemverstoringen als vergunningplichtig worden aangemerkt.

Bestemmingsplannen / artikel 19 worden scherp getoetst aan archeologische waarden (essentieel element), van cultuurhistorische waarden worden hoogstens af en toe aantekeningen gemaakt.

De economische ontwikkeling voert in Flevoland de boventoon, dit zie je dan ook nadrukkelijk terug in POCF en/of de subcommissie daarvan.

Uitvoering

Voor negen geselecteerde zogenoemde strategische aandachtsgebieden staat de provincie op korte of middellange termijn een integrale aanpak voor. Inmiddels is in zes van deze gebieden een gebiedsgerichte samenwerking gestart. Het betreft de gebieden Schokland, Oostrand Noordoostpolder, Ketelmeer, Oostflank/Eemgebied, Oostvaardersplassen-Almere (OPAL) en Randmeerzone Oostelijk Flevoland.

Voor elk van deze zes gebieden zijn samenwerkingsverbanden opgericht of in oprichting. In de drie strategische aandachtsgebieden Lemmerbaai/Rutten, havengebied Urk en gebied Knardijk-Larservaart wordt vóór 2015 mogelijk een soortgelijke gebiedsgerichte benadering toegepast.

Het Subsidiebesluit Gebiedsgericht Beleid (SGB) regelt vanaf 2001 de financiële ondersteuning van de provincie door het rijk bij de opzet en uitvoering van het gebiedsgericht beleid. De provincie stelt jaarlijks een programma voor het gebiedsgerichte beleid op, waarin de voortgang en resultaten van de gebiedsgerichte projecten worden beschreven en waarin een vierjarig inzicht wordt geboden in de stimuleringsmaatregelen die genomen gaan worden.

De doelstellingen voor de gebiedsgerichte projecten komen tot stand in nauw overleg met de betrokken gebiedspartners. De provincie is voornemens in de komende jaren per gebied met de gebiedspartners, zoals gemeenten, waterschap, natuurbeschermingsorganisaties, NLTO, ROB, Domeinen, MFF het consulentschap NME en lokale organisaties, concrete afspraken te maken over de gewenste ontwikkeling van het gebied en over de taakverdeling bij de realisering daarvan.

Per strategisch aandachtsgebied wordt een gebiedsvisie met operationele doelstellingen en een vierjarig uitvoeringsprogramma opgesteld. Afhankelijk van de fase van beleidsvoorbereiding en -uitvoering worden bestaande beleidlijnen van provincie en andere partners op elkaar afgestemd. Daarnaast fungeert de gebiedsvisie als referentie- en toetsingskader voor uitvoeringsprojecten. Omdat de provincie waarde hecht aan een goed inzicht in de voortgang en resultaten van het gebiedsgerichte beleid zet zij een gebiedsgericht monitoringssysteem op.

Daarnaast worden de twee Belvedere-gebieden nader uitgewerkt: Noordoostpolder-Urk en Rivierduinengebied Swifterband en staat Schokland op de UNESCO-werelderfgoedlijst.

Daarnaast loopt een initiatief van Jong cultureel erfgoed: op zoek naar draagvlak in gemeenten. De eerste pilot vindt plaats in Dronten.

Kenschets provincie Noord-Holland

Toetsing

De toetsing verschuift in de richting van ontwikkelen in een vroeg stadium. De provincie beschikt over een leidraad provinciaal ruimtelijk beleid. Daarin worden de CHWK en de regioprofielen aanbevolen als input bij het opstellen van de plannen. Bij de beoordeling van artikel-19 aanvragen is de rol van cultuurhistorie wel beschreven.

Uitvoering

De uitvoering van het beleid is divers en concreet, maar meestal niet specifiek gericht op Belvedere-gebieden.

Enkele voorbeelden: de provincie is medeoprichter van het Steunpunt Cultureel Erfgoed en Steunfunctie Museaal en Historisch Perspectief. In de eerstgenoemde nemen ook onder andere ROB en RDMZ deel en wordt uitvoering geven aan het 'meedenken in een vroeg stadium'. Gemeenten kunnen aankloppen voor advies en hun conceptplannen presenteren. Voor de CHWK is er een implementatieplan opgesteld.

Om bestaande structuren te behouden is het 'kleine kernen kookboek' opgesteld. Het bevat ideeën voor de manier waarop lintstructuren kunnen worden uitgebreid met nieuwe bebouwing, zonder de oude patronen geweld aan te doen. Ook is er een compensatieregeling voor aantasting van cultuurhistorische waarden.

Daarnaast wil de provincie een Provinciaal Bouwmeester aanstellen en subsidies geven, onder andere om creatieve vormgevers meer te betrekken bij ruimtelijke planvorming. Met name Belvedere-gebieden kunnen hiervan profiteren.

Kenschets provincie Zuid-Holland

Toetsing

De provincie toetst alle ontwerp-bestemmingsplannen, alle structuurplannen, alle bouwplannen en alle beschermde stadsgezichten. Met name het aantal bouwplannen zijn er veel (probleem). In het meeste bestemmingsplannen is cultuurhistorie goed opgenomen. Indien opmerkingen worden gemaakt over cultuurhistorie worden deze over het algemeen verwerkt. Onthouding van goedkeuring vindt soms plaats. De PPC stemt af met RDMZ, ROB en VROM-inspectie via een maandelijks overleg. De samenwerking verloopt goed, meestal wordt één lijn getrokken.

Het Streekplan en de Nota Planbeoordeling (2002) vormen tezamen het provinciale toetsingskader voor gemeentelijke ruimtelijke plannen.

Voor een goede ruimtelijke ordening is een aantal algemene ruimtelijke uitgangspunten van groot belang. Deze uitgangspunten zijn te onderscheiden in richtlijnen en goedkeuringscriteria. Voor het merendeel hebben deze uitgangspunten betrekking op het gehele Zuid-Hollandse grondgebied, doch in enkele gevallen is sprake van richtlijnen of goedkeuringscriteria, die voor een bepaald gebied van toepassing zijn. Daarnaast is een rubriek 'Belangrijk overig toetsingskader' opgenomen. Hierin staan vermeld wetgeving, verordeningen, rijksbeleid/circulaires en overige regelgeving die voor de opstelling van gemeentelijke ruimtelijke plannen van belang zijn. Voorts kan geen vrijstelling worden verleend indien sprake is van:

- beschermde monumenten (Rijks-, provinciaal of gemeentelijk) of panden aangeduid in het Monumenten Inventarisatie Project (MIP);
- gebieden die deel uitmaken van een beschermd stads- en dorpsgezicht (bestaand of in voorbereiding) als bedoeld in de Monumentenwet of de Monumentenverordening Zuid-Holland;
- gebieden van topkwaliteit genoemd in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur;
- cultuurhistorisch waardevolle bebouwingsstroken en gebieden met bijzondere waarde zoals vastgelegd in de streekplannen en het MIP;
- terreinen met archeologische waarden volgens de archeologische monumentenkaart van Zuid-Holland en gebieden met archeologische verwachting volgens de CHS;
- ligging binnen een molenbeschermingszone.

Gemeentelijke plannen dienen rekening te houden met de aanwezige cultuurhistorische waarden, met inbegrip van monumenten en archeologie. Dit impliceert, dat in het plangebied de hier onder genoemde waarden geïnventariseerd moeten worden. Het resultaat van deze inventarisatie dient in het plan te worden opgenomen in een cultuurhistorische paragraaf. Indien cultuurhistorische waarden aanwezig zijn dient vervolgens de bescherming van deze waarden geregeld te worden in de voorschriften.

"Cultuurhistorisch waardevolle structuren:

Cultuurhistorisch waardevolle structuren volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur en/of het streekplan dienen te worden beschermd.

Nederzettingen

De volgende waardevolle nederzettingsstructuren dienen te worden beschermd:

- beschermde stads- en dorpsgezichten volgens de Monumentenwet;
- cultuurhistorisch waardevolle bebouwingsstroken en dorpskernen.

Nieuwe ontwikkelingen in deze structuren dienen te passen in het geheel en de aanwezige cultuurhistorische kwaliteit niet aan te tasten. Nieuwbouw dient aan te sluiten bij de karakteristieken van de omgeving, waarbij moet worden gelet op structuurbepalende elementen zoals: rooilijnen, bebouwingsmassa, verkaveling en relatie met omringend open landschap. Verlegging van de historische rooilijnen in stads- en dorpskernen moet worden vermeden.

Landschap

Waardevolle historisch-geografische structuren, zoals dijken, kanalen en verkavelingen dienen te worden beschermd. Voor dijken en kanalen geldt, dat de huidige loop gehandhaafd en geïntegreerd dient te worden in nieuwe ontwikkelingen. Voor verkavelingen geldt, dat slootdemping met name in de hoog gewaardeerde vlakken voorkomen moet worden."

Gebieden waar veel cultuurhistorische waarden aanwezig zijn, zijn aangewezen als Topgebieden van de provincie Zuid-Holland. De meeste Topgebieden zijn tevens Belvedere-gebieden. In deze Topgebieden is behoud en ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit doelstelling. De ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden dient te worden vertaald in een beschrijving in hoofdlijnen welke leidt tot een integrale bescherming van de in het gehele gebied aanwezige zeer hoge cultuurhistorische waarde.

Uitvoering

In het Streekplan Zuid-Holland West wordt de gewenste ontwikkeling per deelgebied beschreven. Er zijn diverse deelgebieden gedefinieerd. Hierin wordt ook cultuurhistorie en archeologie nader uitgewerkt. Daarnaast is door het provinciebestuur een toptien van projecten opgesteld, waarvan bijvoorbeeld in het project Groenblauwe Slinger cultuurhistorie onderwerp is.

In het deelgebied Duin- en Bollenstreek wordt bijvoorbeeld aangegeven dat cultuurhistorische waarden een planologische bescherming krijgen. De Bollenstreek is daartoe op kaart 7 in het streekplan aangeduid als Topgebied Cultureel Erfgoed. Ook in de stedelijke as Leiden – Katwijk wordt aangegeven dat belangrijke cultuurhistorische waarden de beschermde stads- en dorpsgezichten van Leiden, Oegstgeest en Voorschoten, een aantal landgoederen, diverse molens en een aantal stedenbouwkundig waardevolle gebieden zijn. Verder is bescherming vanuit cultuurhistorische overwegingen noodzakelijk voor de Katwijkse boulevard en enkele delen binnen Katwijk. De Oude Rijn maakt deel uit van het historische grensgebied van het Romeinse rijk (Limes). Hier krijgen archeologische waarden en overblijfselen van Romeinse vestigingsplaatsen bescherming.

In het duingebied tussen Den Haag en Katwijk worden nog belangrijke restanten aangetroffen van de Atlantikwall. Het beleid is gericht op behoud van de elementen en de structuur van deze kustverdedigingslinie.

Daarnaast wordt een bijdrage geleverd aan enkele Belvedere-projecten waaronder Limes en zijn in het kader van het Monumenten Selectie Project voorstellen gedaan voor nieuwe beschermde stads- en dorpsgezichten. Een aantal daarvan is door de gemeenten reeds in procedure gebracht. De stads- en dorpsgezichten kunnen ook betrekking hebben op landelijk gebied en landgoederen.

Kenschets provincie Zeeland

Toetsing

Er wordt wel getoetst op cultuurhistorie maar deze lijkt kwetsbaar. Er is geen nota plantoetsing of handleiding bestemmingsplannen en de inventarisatie van waarden is nog niet compleet. Als er wettelijk beschermde objecten in het geding zijn, is de toetsing strenger (mogelijk onthouden van goedkeuring aan bestemmingsplan) dan bij niet-wettelijk beschermde objecten.

In de subcommissie PPC is cultuurhistorie vertegenwoordigd via een provinciaal medewerker en via ROB en RDMZ.

Uitvoering

Het 10-puntenplan is het uitvoeringsprogramma voor cultuurhistorisch beleid. Bij een aantal punten lijkt de insteek vooral het onder de aanbracht brengen van het onderwerp. Bij die punten worden met name de huidige waarden beschreven en zijn de toekomstplannen weinig concreet.

Het opzetten van de cultuurhistorische hoofdstructuur is een van de belangrijkste acties: die moet resulteren in een gebruiksvriendelijke kaart met alle cultuurhistorische waarden, geclassificeerd en gewaardeerd. Op gebiedsniveau staat een grensoverschrijdende visie voor Belvedere-project Staat-Spaanse Linie op de agenda. Bij landinrichting is cultuurhistorie een belangrijk aspect, evenals bij beleid voor het landelijk gebied.

Om de kennis te bundelen en goed toegankelijk te maken is het instellen van één deskundig aanspreekpunt in het 10-puntenplan als actiepunten opgenomen.

Kenschets provincie Noord-Brabant

Toetsing

Er wordt getoetst aan de visie in het streekplan. Daarin zijn aardkundig waardevolle gebieden, cultuurhistorisch waardevolle gebieden en uitersten van openheid en beslotenheid onderscheiden, met elk hun eigen doelstellingen voor bescherming en/of ontwikkeling.

De handleiding bestemmingsplannen is verouderd. Gaandeweg is er een praktijk van toetsing ontstaan die niet op papier is vastgelegd. Er is een nieuwe nota plantoetsing in ontwikkeling en men erkent de noodzaak om ook de huidige praktijk eenduidig en formeel vast te leggen. Dat geeft duidelijkheid en consequent handelen naar de aanvragers.

Uitvoering

In het algemeen is de lagenbenadering een nieuwe manier van denken voor de inrichting van de provincie. Deze zienswijze moet geleidelijk door alle belanghebbenden worden overgenomen, zodat cultuurhistorie zijn plaats verwerft en in een vroeg stadium meeweegt in planvorming.

De genoemde coördinatie tussen cultuurhistorie en RO is een belangrijke maatregel. Verder is er subsidie voor invulling van de Belvedere-projecten. Specifieke maatregelen ter uitvoering van het Belvederebeleid zijn het nog niet genomen.

Kenschets provincie Limburg

Toetsing

Voor het opstellen van bestemmingsplannen is een handreiking ontwikkeld. De handreiking verwijst naar een serie regelingen op het gebied van cultuurhistorie die bij de afweging in het bestemmingsplan moeten worden betrokken. Voor de toetsing bieden het POL en de wettelijke beschermingen voldoende aanknopingspunten voor bescherming. Voor de niet-wettelijk beschermde elementen gelden echter alleen vrijblijvende adviezen. In alle gevallen krijgt de PPC een integraal advies waarin cultuurhistorie is opgenomen.

"De inventarisatie van de cultuurhistorische en de landschappelijk waardevolle elementen en patronen dient onderdeel uit te maken van het onderzoek dat in het kader van het bestemmingsplan wordt uitgevoerd. De gevonden waarden dienen te worden betrokken bij de afweging die wordt gemaakt voor het toekennen van de bestemming. De beleidscategorieën uit de streekplannen dienen als bouwsteen voor het bestemmingsplan en de toekenning van de bestemmingen te worden gebruikt."

Uitvoering

De aanpak wordt uitgewerkt in het Actieplan Cultuurbereik. De provincie streeft naar regioprofielen, op te stellen in een regionaal samenwerkingsverband. Grensoverschrijdend wordt gewerkt aan de Via Belgica en de Maasvallei. Deze belangrijke historische verkeersaders worden weer nieuw leven ingeblazen.

Ook in de reconstructiecommissies is cultuurhistorie een belangrijke waarde in de plannen voor hervorming. En voor een aantal gebieden zijn ontwerpogaves geformuleerd.

4.2.3 Uitwerking specifieke actiepunten

Provincies worden uitgenodigd om gebiedsgerichte aanpak voor cultuurhistorie vorm te geven (A21)

Naast de provinciale kenschetsen in de voorgaande paragraaf is het relevant te refereren aan de opdracht die het projectbureau Belvedere in 2002 aan Oranjewoud en NovioConsult heeft gegeven om provincies te stimuleren tot het indienen subsidieaanvragen voor regionale projecten in het kader van de Belvedere-subsidieregeling. Naast het resultaat van deze 'acquisitie-opdracht' in de vorm van 6 concrete aanvragen, heeft deze opdracht inzicht gegeven in de achterliggende provinciale motieven om al dan niet invulling te geven aan een gebiedsgerichte aanpak voor cultuurhistorie.

Uit: Belvedere en de provincies, subsidieaanvragen regionale projecten (Oranjewoud/2003, NovioConsult/2002)

Belemmeringen voor het indienen van een subsidieaanvraag:

- schotten in de organisatie, onvoldoende ervaring met integraal werken
- te weinig capaciteit
- onbekendheid met de Belvedere-subsidieregeling
- procedure van indienen is te kort
- focus van de regeling op prioritair aangewezen Belvedere-gebieden
- de regeling richt zich alleen op ontwikkeling (van plannen), niet op uitvoering

Kansen voor de toekomst:

- belangstelling en draagvlak voor Belvedere in potentie aanwezig
- Belvedere biedt oplossingen (ontwikkeling) in plaats van belemmeringen (bescherming)
- kansen voor inbreng cultuurhistorie in grote ruimtelijke thema's zoals reconstructie, integraal waterbeheer
- Belvedere-regeling als push-factor

Afsluiting gebiedscontracten tussen rijk en provincies over gebiedsgerichte aanpak cultuurhistorie (A25)

- In de Subsidiereregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB) is cultuurhistorie als criterium opgenomen. SGB is thans in uitvoering, maar zal worden ondergebracht in de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) en het Investeringsbudget landelijk gebied (ILG). Aandacht voor de inbreng van cultuurhistorie is van belang.
- In het kader van BANS Vitaal Platteland zijn pilots uitgevoerd, met een overwegend sociaal-economische invalshoek. Daarbij is aangegeven dat verbreding gewenst is, onder meer naar landschap en cultuurhistorie.
- Vanuit de kwaliteitsimpuls van Natuur voor Mensen is een gebiedsgericht beleid ingezet ('proeftuinen'), met daarin aandacht voor cultuurhistorie. Gestart is met acht gebieden, met twee gebieden wordt nu verder gegaan.
- De cultuurconvenanten afgesloten door OC&W en de landsdelen bevatten niet expliciet cultuurhistorie. Uit de voorstellen van verschillende landsdelen voor de nieuwe cultuurconvenanten spreekt echter de wens om een ontwikkelingsgerichte benadering van cultuurhistorie onderdeel uit te laten maken van de nieuwe convenanten.

4.3 Uitvoering op lokaal niveau

4.3.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
1	Cultuurhistorie als toetsingskader gemeenten
3b	Actief beleid voor Belvedere-gebieden door gemeenten

4.3.2 Resultaten van de enquête: gemeenten

Om een beeld te krijgen van de bekendheid, doorwerking en uitvoering van Belvedere in gemeenten is een telefonische enquête afgenomen onder 25 gemeenten. Daarbij is gezocht naar een evenwichtige responsgroep, zowel naar grootte (klein, middel, groot) als naar Belvedere-betrokkenheid (Belvedere-subsidie toegekend, afgewezen, dan wel nooit aangevraagd).

De resultaten staan verspreid over de hoofdstukken bekendheid (2), doorwerking (3) en uitvoering (4). In deze paragraaf de relevante zaken met betrekking tot de uitvoering. Dit dekt de lading van de actiepunten **A1 en A3b**.

Belvedere-subsidieregeling

Belvedere-projecten ingediend

7 van de 25 gemeenten hebben een project gesubsidieerd gekregen. Dat is geen verrassende uitkomst, want ze waren geselecteerd op grond van de toekenning. 5 gemeenten van de overige 18 hebben wel eens een project ingediend dat vervolgens niet gehonoreerd is. 13 gemeenten hebben dus nog nooit een project ingediend, maar 6 daarvan zeggen wel gekeken te hebben naar de criteria en gezien te hebben dat ze daaraan niet voldeden. Een aantal ervan verwijst naar het feit dat de subsidieregeling tot voor kort alleen binnen de Belvedere-gebieden gold. Een aantal maal wordt gerefereerd aan het feit dat het erg veel tijd kost om een voorstel te maken en de kans op succes vaak (te) onduidelijk is; oftewel dat de afweging om er tijd in te steken negatief uitvalt.

Ervaringen met de subsidieregeling

Ervaringen met de Belvedere-subsidieregeling zijn over het algemeen voldoende tot goed. Contact met het projectbureau is prima op de momenten dat het nodig is, en meer contact is ook niet nodig. Minder positieve ervaringen met de subsidieregeling hadden vaak met een afwijzing van het subsidieverzoek te maken. Wel is een paar keer de opmerking gemaakt dat het veel inspanningen vraagt om een subsidieverzoek in te dienen, met een dan onzekere slagingskans. Het feit dat er geen subsidies toegekend werden buiten de Belvedere-gebieden, is ook een aantal keer aangehaald als minpunt.

Bestemmingsplannen

Cultuurhistorie in bestemmingsplannen

19 gemeenten zegt cultuurhistorie altijd volwaardig mee te nemen (indien relevant en aan de orde) bij bestemmingsplannen, 5 gemeenten soms, 1 weet het niet. In de meeste gevallen wordt er wel bij vermeld dat de recent vastgestelde bestemmingsplannen bedoeld worden (plannen niet ouder dan circa 4-5 jaar). Ook

wordt vaak vermeld dat een inhaalslag gaande is, waarin bestemmingsplannen geactualiseerd worden en cultuurhistorie er dan een volwaardige(r) plaats in zal krijgen.

Op de vraag hoe het is vastgelegd in de bestemmingsplannen wordt vaak een uitleg gegeven dat het afhankelijk is van de aangetroffen waarden en dat dan de geschikte regeling wordt ingezet. Dat kan zijn: een aanlegvergunningstelsel, een cultuurhistorische paragraaf in de toelichting, het opnemen van monumenten of bijvoorbeeld een molenbiotop of het vastleggen van het beschermde stadsgezicht.

Hieronder volgt een indicatie van hoeveel keer een mogelijkheid is genoemd, waarbij wel gezegd moet worden dat de geïnterviewde personen vaak voorbeelden gaven en niet uitputtend antwoordden:

anders bestemmen n.a.v. cultuurhistorische waarden	5
cultuurhistorische paragraaf	5
aanlegvergunningstelsel	3
opnemen van monumenten	5
beschrijven beschermd stads- / dorpsgezicht	6
vastleggen molenbiotopen	2

Toetsing ruimtelijke ontwikkelingen aan cultuurhistorische waarden

Deze vraag werd na de vorige vaak als raar gezien, want als er beleid geformuleerd is, wordt daaraan getoetst, en als dat niet zo is niet natuurlijk. Toch zegt slechts 16 van de 25 gemeenten altijd te toetsen, 4x soms, 2x nooit/zelden en 1x weet niet. Bij de vraag hoe dan getoetst wordt, wordt vaak verwezen naar de bij de vorige vraag gegeven antwoorden.

ISV

Omgaan met cultuurhistorie in het ISV-plan

Bij 7 gemeenten van de 17 gemeenten die een ISV-plan of een ISV-projectplan hebben ingediend, is er in het ISV-(project)plan een passage opgenomen ten aanzien van cultuurhistorie, 5 maal is dat nee en 5 maal is het weet niet. Bij de ja-antwoorden zijn dat niet per sé de grote steden, ook kleinere plaatsen geven aan cultuurhistorie mee te nemen bij ISV-projecten.

3 gemeenten zeggen dat er aan het ISV(project)plan een cultuurhistorische inventarisatie ten grondslag ligt, die overigens niet per sé voor dit doel alleen uitgevoerd hoeft te zijn.

Toetsing ISV-plan door rijk / provincie

2 gemeenten menen dat cultuurhistorie een rol heeft gespeeld bij de toetsing van het ISV-(project)plan door provincie of rijk (maar weten dat niet zeker), bij 4 heeft het geen rol gespeeld en 1 weet niet.

Overig

Rol van cultuurhistorie in welstandsbeleid (in wording)

Bij 16 gemeenten speelt cultuurhistorie een prominente rol in het welstandsbeleid, 6 maal een beperkte rol, 1 maal geen rol en 2 maal weet men het niet. Ook hier valt niet direct op dat het gerelateerd is aan de grootte van een gemeente. Bij 15 gemeenten is het zo dat (gebieden met) cultuurhistorische waarden leiden tot een hoger welstandsniveau, 1 gemeente stelt zelfs dat cultuurhistorie leidend is voor het welstandsbeleid. 1 gemeente zegt dat de gebiedsindeling van de welstandsnota is gebaseerd op de cultuurhistorie. 1 gemeente gaat werken met een 'tussenniveau': gebieden waar wel cultuurhistorische waarden zijn, maar die geen status hebben, krijgen wel een hoger welstandsniveau. 6 gemeenten zeggen dat cultuurhistorische informatie onderlegger is voor de welstandsnota. Bij 3 gemeenten zijn de Welstands- en monumentencommissie samengevoegd.

Leidt Belvedere-status tot meer aandacht voor cultuurhistorie of versnelde aanwijzing van monumenten

11 gemeenten antwoorden hierop met een 'nee', en dat zijn gelijk alle gemeenten die op deze vraag een antwoord geven. Redenen die genoemd zijn:

- gemeente was er al jaren mee bezig, dus Belvedere-beleid was niet nieuw;
- MIP is afgerond, het rijk is nu terughoudend;
- het was een beperking dat de Belvedere-status nodig was voor subsidie.

Gebruik cultuurhistorische effectrapportage (CHER)

Vier maal is of wordt er gebruik gemaakt van een CHER, 17 maal niet en 4 maal weet men het niet. Bij de nee-antwoorden wordt overigens in het merendeel van de antwoorden toegevoegd dat het fenomeen wel bekend is, maar dat er geen aanleiding tot nu is geweest om het instrument (al dan niet als onderdeel van een MER) in te zetten. Deels om de reden dat er geen aanleiding tot een project is, deels omdat de afweging op een andere wijze geschiedt en de 'status van een CHER niet nodig is'. Een enkele maal wordt de opmerking gemaakt dat het instrument te duur en/of te sectoraal is.

4.3.3 Resultaat van de enquête: waterschappen

Een vijftal waterschappen is geïnterviewd. De waterschappen liggen verspreid over Nederland. De geïnterviewde personen gaven allen aan dat ze hadden gehoord van de Nota Belvedere, vooral vanwege de Belvedere-subsidies. Wat het Belvedere-motto 'behoud door ontwikkeling' exact betekent wist slechts een enkel waterschap te vertellen.

Eén waterschap gaf aan goede ervaringen te hebben met de Belvedere-subsidie. Zij waren echter geen initiatiefnemer van het project. Het waterschap vond de procedures vrij duidelijk en eenvoudig. Het project is gehonoreerd en momenteel in uitvoering.

Enkele waterschappen zijn momenteel bezig met een inventarisatie van de huidige cultuurhistorische waarden binnen hun gebied. De volgende stap is het opstellen van beleid of een waardenkaart. Eén waterschap gaf aan inmiddels richtlijnen te hebben voor cultuurhistorie en archeologie. Het bestuur van dit waterschap heeft ook een besluit genomen om gelden te reserveren voor ieder project waar cultuurhistorische waarden in

het geding zijn. Het huidige beleid van de waterschappen is, naar eigen zeggen, meer gericht op behoud door bescherming dan behoud door ontwikkeling.

Het waterschap dat inmiddels cultuurhistorische richtlijnen heeft, geeft aan dat cultuurhistorie zeer belangrijk wordt gevonden. Alle andere waterschappen geven aan dat cultuurhistorie niet onbelangrijk / redelijk belangrijk wordt gevonden. De volgende toelichtingen worden gegeven:

"De taak van het waterschap is het verzorgen van droge voeten en cultuurhistorie is derhalve geen richtinggevend aspect."

"Cultuurhistorie is weer een aspect dat bij de toch al zo integrale en complexe projecten moet worden meegenomen."

"Veel mensen zijn enthousiast over cultuurhistorie en iedereen is wel geïnteresseerd in de geschiedenis van hun eigen leefomgeving".

Organisatorisch is er bij geen enkel waterschap een aparte afdeling cultuurhistorie. Bij alle waterschappen wordt cultuurhistorie verspreid door de organisatie vorm gegeven bijvoorbeeld bij de afdeling onderzoek, beleid en realisatie. De aandacht voor cultuurhistorie wordt voor een deel bepaald door de interesse van één of meerdere personen voor het beleidsveld.

Kennis wordt op diverse manieren gegenereerd en wisselt per waterschap.

4.4 Uitvoering van de subsidieregeling

4.4.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
32	Rijk nodigt uit en ondersteunt planmatig oppakken cultuurhistorische thema's door derden
41	Stimuleren van voorbeeldprojecten

4.4.2 Uitwerking specifieke actiepunten

Geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.

4.5 Nieuwe Hollandse Waterlinie en Limes

4.5.1 Relevante actiepunten

actiepunten	
23	Nationale Belvedere-projecten

4.5.2 Nieuwe Hollandse Waterlinie

Wat is de Nieuwe Hollandse Waterlinie?

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een verdedigingslinie uit de negentiende en begin twintigste eeuw. In die tijd werd gedacht dat de vijand over land en uit het oosten kwam. Door het water tot bondgenoot te maken wilden de Nederlandse veldheren het (belang)rijke Holland beschermen. Het idee was om een groot gebied enkele decimeters onder water te zetten zodat het door vreemde troepen noch te doorwaden noch te bevaren was. De Waterlinie is in totaal drie keer gebruikt, de laatste keer in 1939. De Waterlinie loopt van de Zuiderzee bij Muiden tot voorbij de Biesbosch. Zij is circa 85 kilometer lang en gemiddeld 5 kilometer breed. De elementen van de NHW bestrijken het grondgebied van vijf provincies - Noord-Holland, Utrecht, Gelderland, Zuid-Holland en Noord-Brabant -, vijf waterschappen, vijftig gemeenten en zijn eigendom van een groot aantal verschillende rechtspersonen. De linie bestaat uit vestingsteden, inundatiegebieden - met een ingenieus systeem van waterbeheersingswerken - en uit forten met hun schootsvelden. Deze forten moesten wegen, spoorwegen, waterwegen en de hogere vlaktes die niet onder water gezet konden worden, onder schot houden. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de NHW haar militaire functie verloren. Geleidelijk aan heeft het ministerie van Defensie onderdelen van de linie afgestoten, zodat het gebied meer toegankelijk is geworden voor het publiek.

Hoe is het project NHW ontstaan en hoe is het Nationaal Project geworden?

Bijna 150 jaar lang heeft het rijk zijn stempel gezet op de stedenbouwkundige en landschappelijke ontwikkeling van het gebied. Die verborgen geschiedenis maakt het gebied tot een eenheid, en is daarmee de directe aanleiding voor het rijk om opnieuw het initiatief in de ruimtelijke ontwikkeling en bescherming te nemen. In 1995 is de NHW op de Voorlopige Lijst van het Werelderfgoed van de Unesco gezet. In 1999 is de nota Belvedere uitgebracht, over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling. In deze nota is de NHW door de ministeries van VROM, OCenW, V&W en LNV officieel aangewezen als nationaal project. Dit vanwege de complexiteit, zowel in bestuurlijke zin - er zijn veel overheden bij betrokken - als in ruimtelijke zin - ligging in de dynamische oostflank van de Randstad -. Het ministerie van LNV is de trekker geworden. Dit houdt in dat de staatssecretaris van LNV de voortgang van het project bewaakt.

Het is de bedoeling dat de NHW door revitalisering zal uitgroeien tot een groene Megasingel langs de Randstad met een hoge toeristische en recreatieve potentie. De Waterlinie zal een duurzame plaats in het publieke domein krijgen. Om dit te bereiken is besloten om in 2000 te starten met een Projectbureau voor het nationale project dat als taak meekreeg: "Door te stimuleren, faciliteren, coördineren en te initiëren de doelstelling van het project te realiseren". Het Projectbureau wil de NHW tot een herkenbare ruimtelijke eenheid maken en haar als inspiratiebron laten dienen voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

In de Belvederesubsidieregeling is de NHW een aparte categorie geworden. Ook is NHW opgenomen als één van de 10 'Grote Projecten' in de 3e Architectuurnota 'Ontwerpen aan Nederland'.

Wat is er tot nu toe gebeurd (visie en besluitvormingstraject)?

In april 2001 is de Stuurgroep Nieuwe Hollandse Waterlinie begonnen aan het opstellen van een visie op de Waterlinie, uitmondend in het Linieperspectief. Aan de hand van o.a. historisch onderzoek is het Linieperspectief 'Panorama Krayenhoff' opgezet, waarin een ruimtelijke visie is geformuleerd en een aanzet wordt gedaan tot de planologische verankering en het ontwikkelingsprogramma van het project de NHW. Dit linieperspectief is geen integraal ruimtelijk plan, maar heeft wel gevolgen voor keuzes in streek-, structuur- en bestemmingsplannen. Toch laat het voldoende ruimte voor lokale afwegingen.

In het Linieperspectief wil het Rijk de initiatieven rond de NHW met elkaar in verband brengen en nieuwe initiatieven toevoegen. Doel van het Linieperspectief is:

- het bepalen van de gemeenschappelijke ruimtelijke koers voor de Linie;
- het aanzetten tot provinciale planologische verankering;
- het formuleren van een gedifferentieerd ontwikkelingsprogramma;
- het uitnodigen tot participatie aan de concretisering en uitvoering van de voornemens.

In het Linieperspectief wordt de NHW als doel en als middel gezien. Het is een doel om de Waterlinie terug te brengen in het nationale geheugen en om een open, recreatief aantrekkelijk landschap op de schaal van de deltametropool te behouden. Het is een middel (bouwsteen) om tot een verantwoorde locatiekeuze voor andere ruimtelijk opgaven te komen, met name op het gebied van water en natuur. De Waterlinie wordt zichtbaar door middel van de hoofdverdedigingslijn: De wat hoger gelegen noord-zuidlijn met forten, groepsschuilplaatsen en kazematten. Hiermee beoogt men de samenhang tussen versterking van de verdichting (westen) en behoud van de openheid (oosten) te benadrukken. Om de NHW tot een herkenbare ruimtelijke eenheid te maken, zullen eigentijdse functies aan de waterlinie worden toegevoegd. De bescherming en ontwikkeling van het historische linielandschap zal worden gebaseerd op kwaliteit en attractiewaarde van de materiële en immateriële componenten van de Linie, maar evenzeer op de typische ordening en rangschikking van die componenten ten opzichte van elkaar. Samenhangende onderdelen van de linie moeten ook in de toekomst als eenheid worden behandeld, zowel in beschermende als ontwikkelende zin. Daardoor wordt hun effect op de schaal van het regionale landschap waarneembaar.

Ruimtelijke doelstellingen zijn:

- het opbouwen van het typische Linieprofiel door ruimte te bieden voor verdichting ten westen van de hoofdverdedigingslijn en waarborgen van rust en openheid ten oosten daarvan;
- het beschermen van de landschappelijke samenhang tussen inundatievlakte en artefacten in de deelgebieden;
- het actief ontwikkelen van de subregionale fortenensembles met inachtneming van hun landschappelijke context, zichtbaarheid, bereikbaarheid en waarde;
- het bepalen van een voorlopige inrichtings- en beheerskoers per fort op basis van eigendom, historische waarde, huidige toestand, architectonische kwaliteit landschappelijke ligging en ontwikkelingspotentieel.

In het jaar 2001 en 2002 is veel aandacht gegeven aan communicatie en publieksvoorlichting met het doel de Waterlinie een grotere bekendheid te geven en tevens draagvlak te creëren voor het nationale project.

Wat staat er nog te gebeuren?

Behoud door ontwikkeling is het devies van het nationale beleid voor de cultuurhistorie in relatie tot ruimtelijke ontwikkeling. Behoud van monumentale gebouwen en structuren is onderdeel van een toekomstgericht ontwikkelingsstrategie, waarbij aan historische waarden een eigentijdse betekenis wordt toegekend. Ook de ambities voor het NHW staan in dat teken.

Er zijn drie ambities voor 2020 geformuleerd:

- De NHW staat voor een typisch Nederlandse manier van landsverdediging. Dit wil men bekrachtigd zien door middel van plaatsing op de Werlderfgoedlijst van de UNESCO.
- Rijksbeleid voor het westen richt zich op aspecten als economische concurrentiekracht en leefbaarheid in een dichtbevolkte omgeving. De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening benadert de grote steden in onderlinge samenhang als één deltametropool. Rijk, provincies en gemeenten werken hierin samen aan een gemeenschappelijke planvorming. De NHW legt als Megasingel een landschappelijke en ecologische verbinding. Daarbij staat centraal dat de linie in bodemkundige, hydrologische en landschappelijke zin een zeer gedifferentieerd beeld laat zien en dat ze een bijzondere positie inneemt op de overgang van hoog en laag Nederland. Deze macrogradiënt kan met behulp van regionale natuurontwikkeling en plaatselijke vernatting prachtig worden uitgebuit en gemarkeerd. De ecologische en hydrologische ontwikkeling zal bovendien mede worden bepaald door cultuurhistorische en recreatieve overwegingen.
- De derde ambitie ligt op het vlak van waterbeheer. De linie zal een nieuwe relevantie krijgen als haar oude inundatiesysteem wordt ingezet voor de waterhuishouding en de doelen uit de Nota Waterbeheer in de 21^e eeuw. De waterlinie kan daarin een belangrijke rol op zich nemen. Bergingsruimte kan gevonden worden door bemalingeenheden permanent onder water te zetten of door polders en terreindelen in te richten voor piek- en seizoensberging. Water als landsverdediging krijgt zo een eigentijdse variant: niet meer de vijand maar de watersnood wordt met behulp van gecontroleerde inundatie tegengehouden. Waterbeheerders hebben de taak een visie te vormen op de Linie als waterbergingsgebied, inundatiegebied en vernattingsgebied.

Veel projecten zullen op zichzelf geen financieel rendement opleveren en daarom niet gauw de interesse van het ontwikkelende bedrijfsleven wekken. Reeds bij de start van het project in 2000 is besloten tot een 'quick scan' naar de belangstelling van private partijen voor ontwikkeling van de NHW. Deze heeft aanleiding gegeven voor een vervolgoopdracht tot het vormen van een preconsortium op basis van een verdere marktverkenning en de voorbereiding van een Europese aanbesteding bij definitieve consortiumvorming. Dit heeft geleid tot een preconsortium waarin ING Vastgoed, Grontmij en Amstelland Ontwikkeling zitting namen. Met deze partijen zijn verkennende gesprekken gestart om tot het opstellen van een haalbaarheidsstudie vooruitlopend op de aanbesteding van de 'Masterfase' te komen. Hiernaast is gestart met het in beeld brengen van de juridische aspecten verbonden aan de definitieve selectie en aan vorm en inhoud van de daaromtrent vast te leggen afspraken.

4.5.3 Limes

Geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.

4.6 Ontwikkeling van kennis, methodieken en netwerkvorming

4.6.1 Relevante actiepunten subdoelstelling 4

actiepunten	
34	Onderzoek naar methodiek integrale cultuurhistorische karteringen / waarderingen
35	Onderzoek naar noodzaak centrale informatievoorziening cultuurhistorie
36	Onderzoek naar koppelingsmogelijkheden databestanden cultuurhistorie
37	Nadere onderbouwing en verfijning Belvedere-kaart
38	Ontwikkeling handboek/brochure cultuurhistorie
40	Deskundigheidsbevordering ontwikkelingsgericht omgaan met cultuurhistorie
42	Versterking anticiperen op ruimtelijke trends door cultuurhistorisch onderzoek

4.6.2 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 4

Onderzoek naar methodiek integrale cultuurhistorische karteringen / waarderingen (A34)

Er zijn meerdere methodieken beschikbaar, onder meer Bodemarchief in behoud en Ontwikkeling (NWO-project) Typologie van het Nederlandse landschap, Atlas Ruimtelijke Identiteit (met betrokkenheid van het projectbureau Belvedere). Er is nog geen onderzoek gedaan naar een integrale methodiek.

Onderzoek naar noodzaak centrale informatievoorziening cultuurhistorie (A35) Onderzoek naar koppelingsmogelijkheden databestanden cultuurhistorie (A36)

Geen toevoegingen ten opzichte van het hoofdrapport.

Nadere onderbouwing en verfijning Belvedere-kaart (A37)

Nadere onderbouwing en verfijning van de Belvedere-kaart door het Rijk heeft niet plaatsgevonden. Wel vindt nadere onderbouwing en verfijning plaats op provinciaal niveau, dit in de vorm van cultuurhistorische inventarisaties, waardekaarten en cultuurhistorische hoofdstructuren (zie paragraaf 3.2.2). Daar waar deze instrumenten door bijna alle provincies zijn of worden ontwikkeld, vindt dit bij gemeenten slechts in beperkte mate plaats (zie paragraaf 3.3.2).

Door de wijziging van het Besluit MER zijn de Belvedere-gebieden als gevoelige gebieden aangewezen. Dit betekent dat deze gebieden mer-plichtig zijn. Dit betekent echter ook dat een nadere verfijning van de begrenzing noodzakelijk is.

Ontwikkeling handboek/brochure cultuurhistorie (A38)

Deze actie krijgt vorm in de (digitale) Belvedere-instrumentenbank op de Belvedere-website en komt tegemoet aan de vraag naar concrete instrumenten op uitvoeringsniveau. Voorbereidingen voor de instrumentenbank zijn in volle gang. Het gaat onder meer om het ontwikkelen en ontsluiten van een digitaal netwerk, het ontsluiten van uitgebreide projectbeschrijvingen en kennis en informatie over methodieken, regelgeving, financiën en proces. Eind 2003 is naar verwachting het 'technisch bouwwerk' beschikbaar met een eerste beperkte invulling. 2004 wordt gereserveerd om de instrumentenbank verder te vullen. Ook zal naar aanleiding van de instrumentenbank een brochure 'behoud door ontwikkeling in de praktijk' worden uitgebracht.

De instrumentenbank heeft een nauwe relatie met het KICH-project. Daar waar nodig en nuttig vindt afstemming en verwijzing naar elkaars websites plaats.

Deskundigheidsbevordering ontwikkelingsgericht omgaan met cultuurhistorie (A40)

Deskundigheidsbevordering vindt plaats via de lijn van de professionals en het onderwijs.

De deskundigheidsbevordering bij professionals omvat een groot aantal activiteiten, dat voor een belangrijk deel zijn oorsprong vindt in het projectplan 'Bereik gemeenten'. Doel is het bevorderen van een structurele doorwerking van Belvedere in beleid en uitvoering. In het projectplan staan drie sporen centraal:

- enthousiasmeren gemeentebestuurders, waaronder:
 - . participatie op VNG-congres-Overijssel (maart 2003);
 - . workshop Belvedere op het VNG-congres (18 juni 2003);
 - . actieve persbenadering van op gemeentebestuurders gerichte bladen;
 - . bereikplan adviesbureaus;
- instrumentarium, waaronder:
 - . ontwikkelen instrumentenbank (zie A38);
 - . de cursus 'Belvedere op de werkvloer' (in 2002 vijfmaal gegeven, in 2003 tweemaal), gericht op een mix van publieke en private organisaties en cultuurhistorisch en overige-specialisten); tevens worden in 2004 'terugkomdagen' georganiseerd voor oud-cursisten;
- samenwerking en ondersteuning bij toepassing van Belvedere in de praktijk:
 - . Belvedere-helppdesk;
 - . themabijeenkomsten (drie bijeenkomsten in 2003 gepland rondom de thema's 'dorps groeien', 'vrijkomende agrarische bebouwing' en 'nieuwe strategie voor lokale belangenorganisaties') en Belvedere-excursies;
 - . ontwikkelen regionale netwerken (zie A39).

De deskundigheidsbevordering in het onderwijs krijgt vorm door de instelling van leerstoel in het HBO- en WO-onderwijs. De leerstoel richt zich op cultuurhistorie, ontwerp en ruimtelijke planning en zal over meerdere onderwijsinstellingen worden gespreid. Doel is om gedurende vier jaar Belvedere een stimulans te geven in onderwijs en onderzoek. Momenteel is de leeropdracht geformuleerd en worden de diverse onderwijsinstellingen geïnteresseerd. Begin 2004 moet de leerstoel operationeel zijn. In het voortgezet onderwijs is ingespeeld op de wijziging van de eisen voor het aardrijkskundepakket. In samenwerking met Erfgoed Actueel (OC&W) is gepleit voor het opnemen van cultuurhistorie in het aardrijkskunde-examen. Een advies van de minister hiertoe wordt aan de Tweede Kamer aangeboden. Vooruitlopend hierop is door het projectbureau Belvedere een project gefinancierd om lesmateriaal hiervoor te ontwikkelen en toe te passen op een pilot-school.

Versterking anticiperen op ruimtelijke trends door cultuurhistorisch onderzoek (A42)

Deze activiteit is niet expliciet opgepakt, speelt echter wel een rol in een aantal Belvedere-projecten.

4.6.3 Relevante actiepunten subdoelstelling 5

actiepunten	
39	Inzichtelijk maken netwerk cultuurhistorie
43	Stimulering samenwerking overheden en particuliere organisaties
44	Bevorderen dialoog tussen architectuur en cultuurhistorie
45	Uitwerking geven aan voorbeeldig opdrachtgeverschap
50	Uitwerkingsmogelijkheden bezien van economische en toeristische potenties van cultuurhistorie

4.6.4 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 5

Inzichtelijk maken netwerk cultuurhistorie (A39)

De Belvedere-website biedt een eerste inzicht in het netwerk. Voorts zullen de KICH-almanak (zie A35/36, opdracht in september 2003 uitbesteed) en de Belvedere-instrumentenbank (zie A38) dit verder uitbouwen. Het betreft hier echter 'papierene netwerken'.

Daarnaast wordt momenteel gewerkt aan daadwerkelijke netwerkvorming. Doel hiervan is partijen die op het gebied van cultuurhistorie actief zijn de gezamenlijke kennis en ervaring te laten delen en deze door te sluizen naar de gemeenten. Omdat maatwerk vereist is, wordt gekoerst op het ontwikkelen van regionale netwerken. In het najaar van 2003 is een landelijke dag belegd voor de steunpunten cultureel erfgoed en landschapsorganisaties als aftrap voor de regionale netwerkvorming. Van daaruit zal regiogewijs bekeken worden wat de meest geëigende netwerkvorm is. Het projectbureau zal de ontwikkeling van de regionale netwerken verder stimuleren en faciliteren. Een eerste initiatief in Noord-Nederland (Groningen, Friesland en Drenthe) wordt door het projectbureau financieel ondersteund.

Stimulering samenwerking overheden en particuliere organisaties (A43)

In zijn algemeenheid wordt dit door het projectbureau gestimuleerd door structurele contacten te onderhouden met onder meer Habiforum, NIROV, Federatie Welstand, kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, kennisinstellingen, erfgoedinstellingen, et cetera. Voor de verbreding (regionalisering) en intensivering van deze contacten biedt de regionale netwerkvorming (zie A39) een belangrijk aanknopingspunt. Bovendien kunnen projectbureau-activiteiten als de cursus 'Belvedere op de werkvloer' en de themabijeenkomsten hierin een rol spelen. Meer specifiek komt de samenwerking tot stand in (een aantal van de) Belvedere-projecten, waaronder de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Hierin wordt gezocht naar een vorm van publiek-private-samenwerking.

Bevordering dialoog tussen architectuur en cultuurhistorie (A44)

Belangrijk initiatief in dit kader is het onderbrengen van de Belvedere-regeling bij het Stimuleringsfonds voor de Architectuur (SfA). Motief hiervoor is mede het in contact brengen van de werelden van cultuurhistorie en architectuur. Dit zou in de toekomst mogelijk kunnen leiden tot een samenvoeging van de Belvedere- en de Architectuur-regelingen. Daarnaast wordt inhoud gegeven aan de dialoog door een mix van cultuurhistorie en architectuur in de cursus, de symposia en de themabijeenkomsten (zie A40).

Een sprekend voorbeeld in dit kader is de betrokkenheid van het projectbureau bij de organisatie van een ontwerpwedstrijd in Cuijk, waarin nieuwe ontwikkeling, duurzaam bouwen en Belvedere gezamenlijk de uitgangspunten vormen.

Ontwerpprijsvraag Cuijk

De Maasoeverzone in Cuijk gaat de komende jaren volledig op de schop: woningbouw, boulevard, jachthaven en diverse voorzieningen worden nieuw gebouwd. Dezelfde zone is echter ook een brandpunt van cultuurhistorische waarden (romeins, middeleeuws en meer recent). Betrokken partijen hebben besloten om voor één van de deelprojecten van het Masterplan een ontwerpprijsvraag uit te schrijven met het Belvedere-gedachtegoed als basis. Het gaat om het ontwerp voor een utiliteitsgebouw (horeca) op één van de meest markante locaties van de plaats: direct naast de kerk, aan de Maasoever. Randvoorwaarden voor de ontwerpprijsvraag zijn: beargumenteerd omgaan met het verhaal van de plek (de verschillende historische lagen), bouwen met een minimale aantasting van de archeologische waarden die zich in de bodem bevinden, aansluiten bij de uitgangspunten van 'duurzaam bouwen' en waar mogelijk het verleden koppelen aan duurzaam bouwen (materiaalkeuze, bouwwijzen etc) en daarmee duurzaam bouwen in de letterlijke zin van het woord. Daarnaast moet het ontwerp uiteraard voorzien in een functioneel gebouw dat kan worden geëxploiteerd. De prijsvraag krijgt twee ronden: eerste met openbare inschrijving voor het schetsontwerp, tweede met selectie uit de eerste ronde voor verdere uitwerking. In principe wordt het winnend ontwerp gebouwd.

Binnenkort wordt een programma van eisen opgeleverd. Ook worden vier essayisten benaderd om kenmerken van de ontwerpgave nader toe te lichten (inspiratie). De prijsvraag wordt in december 2003 of januari 2004 uitgeschreven, waarna in de loop van 2004 door een jury de ontwerpen zullen worden beoordeeld.

Het projectbureau Belvedere is één van de grotere financiers van de prijsvraag en daardoor mede verantwoordelijk voor programma van eisen, essays etc. Deze betrokkenheid heeft tot doel om de Belvedere denk- en werkwijze in drie werelden te introduceren/meer bekend te maken:

- ontwerpwereld: uitschrijven van een architectuurprijsvraag uit hoofde van Belvedere;
- ontwikkelwereld: grote ontwikkelaar mede verantwoordelijk voor prijsvraag: zal door deze partij ook als uithangbord worden gebruikt in het eigen circuit;
- wereld van duurzaam bouwen: proberen koppeling te leggen met 'duurzaamheid' in de zin van duurzaam omgaan met het verhaal van de plek. Publicatiekansen in tijdschrift duurzaam bouwen als eerste ingang in dit circuit.

Uitwerking geven aan voorbeeldig opdrachtgeverschap (A45)

Dit heeft niet expliciet plaatsgevonden in het kader van Belvedere, maar wel in de negen grote projecten uit de Architectuurnota, waaronder de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Uitwerkingsmogelijkheden bezien van economische en toeristische potenties van cultuurhistorie (A50)

Dit actiepoint bevindt zich nog in een oriënterend stadium. Zo loopt er een survey naar de samenhang tussen Belvedere en toerisme, zijn er contacten met het Nederlands Bureau voor Toerisme en diverse projectontwikkelaars en wordt dit najaar een survey uitgezet onder projectontwikkelaars en beleggers. Deze initiatieven zullen een goed beeld moeten opleveren wat de kansen in deze sectoren zijn.

Cultuurhistorie als onderdeel van de Maatschappelijke Kosten-Baten-analyse (MKBA)

Evenals dit gebeurd is voor natuur en milieu wordt in een onderzoek getracht waarderingsgetallen te ontwikkelen waarmee de economische waarde van cultuurhistorie kan worden vastgesteld.

Hiermee kan de cultuurhistorie (via een MKBA) volwaardig worden meegenomen in diverse soorten ruimtelijke effectrapportages (MER, CHER). Onderzoek vindt plaats in drie delen: theorievorming, inventarisatie van waarderingsmethoden, toepassing waardering op case-studies. Vragen als - wat 'kost het' als cultuurhistorie niet behouden blijft - staan hierbij centraal.

4.6.5 Relevante actiepunten subdoelstelling 6

actiepunten	
5	Doorwerking Belvedere in sectorale wettelijke regelingen
6	Aandacht voor cultuurhistorie in de MER
7 33	Afstemming cultuurhistorisch adviesinstrumentarium (CV, SAI) Onderzoek naar afstemmingsmogelijkheden adviesinstrumentarium rijksdiensten
8	Stimuleren CHER
10	Onderzoek stroomlijning aanwijzingsprocedures Monumentenwet en natuurbeschermingswet
11 26 28 51	Onderzoek herziening beheersinstrumentarium Cultuurhistorische landschapselementen opnemen in Programma Beheer Onderzoek rijksmiddelen voor beheer archeologische objecten Onderzoek naar noodzaak extra middelen voor beheer en aankoop archeologische terreinen

4.6.6 Uitwerking specifieke actiepunten subdoelstelling 6

Doorwerking Belvedere in sectorale wettelijke regelingen (A5)

- Monumentenwet: gaat over archeologische en gebouwde objecten en beschermde stads- en dorpsgezichten: hier is sinds 2001 geen verandering in opgetreden; wel relatie met Natuurbeschermingswet (beschermde landschapsgezichten);
- Natuurbeschermingswet: bevat artikelen over de beschermde landschapsgezichten, maar die zijn nog niet in werking getreden, hier zijn dus geen resultaten geboekt;
- Reconstructiewet: in toetsingskader is cultuurhistorie wel genoemd, maar weinig operationeel gemaakt; in diverse reconstructieplannen wordt cultuurhistorie meegenomen;
- Woningwet: verplichting tot het opstellen van een gemeentelijke welstandsnota als toetsingskader. De historische gebiedsbeschrijving van delen van de gemeente vormen de basis voor te kiezen welstandsniveaus en zijn daarmee een belangrijk ankerpunt voor Belvedere.

Aandacht voor cultuurhistorie in de MER (A6)

Cultuurhistorie heeft zich de afgelopen jaren een steviger positie verworven in de MER. Op grond van het verdrag van Malta en de Europese richtlijn voor de MER kent de Commissie MER inmiddels een wettelijk adviseurschap voor OC&W. Ook heeft een wijziging van het Besluit MER plaatsgevonden. Daarbij zijn de Belvedere-gebieden aangewezen als gevoelige gebieden en daardoor is er sprake van een MER-plicht.

Afstemming cultuurhistorisch adviesinstrumentarium (CV, SAI) (A7)

Onderzoek naar afstemmingsmogelijkheden adviesinstrumentarium rijksdiensten (A33)

Naast de Cultuurhistorische Verkenning (van RDMZ) en de Standaard Archeologische Inventarisaties (van ROB) zijn er ook nog andere instrumenten, zoals de Archeologische MonumentenKaart (AMK), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) en de CultuurHistorische EffectRapportage (CHER).

Voor de integratie en afstemming van de CV en de SAI wordt in het najaar van 2003 een onderzoeksopzet verwacht, uitvoering van het onderzoek vindt plaats in 2004. De

verwachting is dat de op hand zijnde fusie van RDMZ en ROB ook op instrumenteel gebied tot verdere afstemming en integratie zal leiden.

Stimuleren CHER (A8)

Op rijksniveau is besloten dat geen verdere uitwerking en wettelijke verankering van de cultuurhistorische effectrapportage zal plaatsvinden. Dit neemt niet weg dat de CHER een nuttig instrument kan zijn om cultuurhistorie een volwaardige plaats te geven in ruimtelijke ontwikkelingen. Uit de provinciale gesprekken komt naar voren dat alleen de provincie Utrecht de CHER gebruikt. Uit de gemeentelijke enquête blijkt dat een beperkt aantal gemeenten wel eens een CHER heeft uitgevoerd.

Onderzoek stroomlijning Monumentenwet en Natuurbeschermingswet (A10)

Niet van toepassing, het betreffende artikel uit de Natuurbeschermingswet over de landschapsgezichten is nog niet in werking getreden (zie ook A9/15/16).

Onderzoek herziening beheersinstrumentarium (A11)

Cultuurhistorische landschapselementen opnemen in Programma Beheer (A26)

Onderzoek rijksmiddelen voor beheer archeologische objecten (A28)

Onderzoek naar noodzaak extra middelen voor beheer en aankoop archeologische terreinen (A51)

Groene cultuurhistorische elementen vallen nu al onder Programma Beheer, de vraag in de actiepunten 11 en 26 is of dat ook voor niet-groene cultuurhistorische elementen kan gelden. Deze vraag is in de evaluatie Programma Beheer aan de orde gesteld, maar doorgeschoven naar discussie over Groene Diensten, de 'opvolger' van Programma Beheer.

De activiteiten 28 en 51 zijn niet onderzocht.

Bijlage 1: overzicht Belvedere-actiepunten

Subdoelstelling 1: Het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke als landelijke gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen

- Actiepunt 24: Doorwerking Belvedere in aanverwant ruimtelijk beleid en aanverwante ruimtelijke concepten
- Actiepunt 47: Cultuurhistorische component nadrukkelijker betrekken in nieuw beleid voor natuur en landschap
- Actiepunt 48: Cultuurhistorische component nadrukkelijker betrekken bij nieuw beleid landelijk gebied
- Actiepunt 49: Cultuurhistorisch beleid nadrukkelijker betrekken bij uitvoering waterbeleid en infrabeleid
- Actiepunt 2: Cultuurhistorie in programma ISV
- Actiepunt 29: Vraag aan gemeenten om in ISV-plannen expliciet omgang met historische structuren weer te geven
- Actiepunt 30: Vraag aan gemeenten om historische analyse als onderbouwing ISV-plannen te maken
- Actiepunt 31: Rijk toetst plannen ISV op prestatieveld cultuurhistorie
- Actiepunt 46: Betrekken monumentenzorg bij stedelijke vernieuwing
- Actiepunt 4: Versterkte doorwerking Belvedere in RPC en PPC's
- Actiepunt 1: Cultuurhistorie als toetsingskader bij gemeenten

Subdoelstelling 2: Het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor bepalende kwaliteiten van de cultureel meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenoemde Belvedere-gebieden

- Actiepunt 14: Toetsing Belvedere-gebiedenbeleid door rijk
- Actiepunt 17: Bezien aanvullende PKB-bescherming voor Belvedere-gebieden
- Actiepunt 18: Voordragen Belvedere-gebieden voor de Werelderfgoedlijst
- Actiepunt 19: Herziening voorlopige erfgoedlijst o.b.v. Belvedere-gebieden
- Actiepunt 27: Aanwijzing van archeologische en bouwkundige monumenten en -gezichten met voorrang in Belvedere-gebieden
- Actiepunt 3a: Actief beleid voor Belvedere-gebieden door provincies
- Actiepunt 12: Opname Belvedere-gebieden in streekplannen
- Actiepunt 13: Cultuurhistorische karakteristieken Belvedere-gebieden vastleggen in streekplannen en gebruiken als toetsingskader
- Actiepunt 22: Vraag aan provincies om (in ieder geval voor Belvedere-gebieden) regie te voeren en uitvoeringsgericht beleid voor versterking cultuurhistorische

waarden te formuleren

- Actiepunt 9: Aanwijzen beschermde landschapsgezichten door provincies in Belvedere-gebieden
- Actiepunt 15: Verzoek aan provincies om te bezien of aanvullend beschermingsinstrumentarium in Belvedere-gebieden nodig is
- Actiepunt 16: Provincies geven voorrang aan Belvedere-gebieden bij inzet van de Natuurbeschermingswet
- Actiepunt 20: Provincies expliciteren cultuurhistorische opgaven in lopende gebiedsgerichte projecten
- Actiepunt 21: Provincies worden uitgenodigd om gebiedsgerichte aanpak voor cultuurhistorie vorm te geven
- Actiepunt 25: Afsluiting gebiedscontracten tussen rijk en provincies voor gebiedsgerichte aanpak cultuurhistorie
- Actiepunt 3b: Actief beleid voor Belvedere-gebieden door gemeenten

Subdoelstelling 3: Het scheppen van voorwaarden ten behoeve van thematische initiatieven van derden gericht op thematische versterking van de cultuurhistorie

- Actiepunt 23: Nationale Belvedere-projecten
- Actiepunt 32: Rijk nodigt uit tot en ondersteunt planmatig oppakken cultuurhistorie-thema's door derden
- Actiepunt 41: Stimuleren van voorbeeldprojecten

Subdoelstelling 4: Het verspreiden en toegankelijk maken van de kennis over cultuurhistorie, alsmede het stimuleren van de kansen van cultuurhistorie als inspiratiebron voor de ruimtelijke inrichting en het ontwerp

- Actiepunt 34: Onderzoek naar methodiek integrale cultuurhistorische karteringen/waarderingen
- Actiepunt 35: Onderzoek naar noodzaak centrale informatievoorziening cultuurhistorie
- Actiepunt 36: Onderzoek naar koppelingsmogelijkheden databestanden cultuurhistorie
- Actiepunt 37: Nadere onderbouwing en verfijning Belvedere-kaart
- Actiepunt 38: Ontwikkeling handboek/brochure cultuurhistorie
- Actiepunt 40: Deskundigheidsbevordering ontwikkelingsgericht omgaan met cultuurhistorie
- Actiepunt 42: Versterking anticiperen op ruimtelijke trends door cultuurhistorisch onderzoek

Subdoelstelling 5: Het bevorderen van de samenwerking tussen burgers, organisaties en overheden

- Actiepunt 39: Inzichtelijk maken netwerk cultuurhistorie
- Actiepunt 43: Stimulering samenwerking overheden en particuliere organisaties
- Actiepunt 44: Bevorderen dialoog tussen architectuur en cultuurhistorie
- Actiepunt 45: Uitwerking geven aan voorbeeldig opdrachtgeverschap
- Actiepunt 50: Uitwerkingsmogelijkheden bezien van economische en toeristische potenties van cultuurhistorie

Subdoelstelling 6: Het verbeteren van de gebruiksmogelijkheden van het bestaande instrumentarium

- Actiepunt 5: Doorwerking Belvedere in sectorale wettelijke regelingen
- Actiepunt 6: Aandacht voor cultuurhistorie in de MER
- Actiepunt 7: Afstemming cultuurhistorisch adviesinstrumentarium (CV, SAI)
- Actiepunt 33: Onderzoek naar afstemmingsmogelijkheden adviesinstrumentarium rijksdiensten
- Actiepunt 8: Stimuleren CHER (Cultuurhistorische Effectrapportage)
- Actiepunt 10: Onderzoek stroomlijning aanwijzingsprocedures Monumentenwet en Natuurbeschermingswet
- Actiepunt 11: Onderzoek herziening beheersinstrumentarium
- Actiepunt 26: Cultuurhistorische Landschapselementen (en Belvedere-gebieden) opnemen in Programma Beheer
- Actiepunt 28: Onderzoek rijksmiddelen voor beheer archeologische objecten
- Actiepunt 51: Onderzoek naar noodzaak extra middelen voor beheer en aankoop archeologische terreinen